

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יצחק״א אפרים שמעון סינאוויץ

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) [לעיל דף יז: ע"ש], (ב) [סוכה דף נד. וס"ז], (ג) ז"ק פ: (ד) לקמן טו, (ה) לקמן טז; (ו) לקמן טז-טז; ועיי' רש"י, (ז) לקמן דף יח-י"ט, (ח) ויקרא יא כב ע"ש (ובבבג"צ), (ט) ב"ק ג, (י) דפרקין ה"ב ע"ש.

סמל המסורת הש"ס

הגהות הב"ח

(א) גמי לא היו מתריעין אלא נעקין הא צעקה בפה הוא ומדצעקה צפה המרעה: (ב) ת"כ ד"ה תני כו' לא נראשונות ולא נאחרונות אמר רב אשי נקוט מניעתא צידך פירש הקונטר' נקוט השלשה תעניות: (ג) ד"ה וכן יהודה כו' אומר הרי' דהאי עגנו:

סמל המסורת הש"ס

גליון הש"ס

גמרא אמר רב אשי נקוט **אמצעייתא**. כעין זה מה דף כ ע"א:

סמל המסורת הש"ס

הגהות הגר"א

[א] גמ' אין פוחתין משבע שבהן כ"א התרעיות. כ"ל (ועי' להם משנה פ"ד מהלכות תענית הלכה ה'):

סמל המסורת הש"ס

ליקוטי רש"י

גרסאות מסורת הש"ס

גרסאות מסורת הש"ס

רבינו גרשום

הא שייר תיבה ובאחרונות דבאמצעיות ליכא אי משום תיבה לאו שיורא הוא דמילי בצינעא קתני כגון מתריעין ונועלין מילי דפרהסיא כגון תיבה שמוציאין לרחוב לא קתני ולעולם איכא תיבה באחרונות ולא באמצעיות אבל כ"ד דהוי בצנעא אם איתא דליכא באמצעיות הוה קתני שבאילו מתפללין כ"ד ובאילו אין מתפללין כ"ד אלא ש"מ דבאמצעיות איכא כ"ד ולא מצינ לתרוצי אב"א באמצעיות ליכא כ"ד ולעולם אמרין הא דקתני אין בין ג' ראשונות לג' אמצעיות כו' הא לכ"ד שוין דהיכי דבאמצעיות איכא כ"ד ה"נ איכא בראשונות ולא מצינ לתרוצי הא דתני איכא כ"ד אלא מוקמינן ליה ביחיד שקיבל עליו תענית שבור ותפשוט ריחיד קובע ברכה לעצמו. מתניתין גמי דיקא דבאמצעיות איכא כ"ד מה אילו אחרונות יתירות על הראשונות דהיינו אמצעיות שבאלו אחרונות מתריעין ונועלין אבל לכל דבריהם ^[פ] זה וזה שוין אלמא דכי היכי דאיכא כ"ד באחרונות וכי פירקין דכ"ד ^[פ] לא היה שיורא כלומר לעולם באחרונות איכא כ"ד ובאמצעיות לא והא דלא קתני שבוילי יש כ"ד ובאילו אין כ"ד משום דקתני לה באידך פירקא דבאחרונות איכא כ"ד ולא באמצעיות והא דקתני אין בין שלש ראשונות לשלש אמצעיות וכו' אמר ^[פ] הא לכל דבריהם זה וזה שוין דכי היכי דבאמצעיות ליכא כ"ד ה"נ בראשונות ומצינו לאוקמי הא דקתני שצבור מתפללין י"ט בשי"צ בקמייתא דליכא כ"ד ולא ביחיד דאין יחיד קובע ברכה לעצמו: **נקוט אמצעייתא** בידך כלומר כולוהו אמרו דבאמצעייתא מתענות ולא בראשונות ולא באחרונות לא תקיף רוגזא ובאחרונות דקשי עלה להתענות שכעת ימים ומתרוצו כולוהו הא דקתני מתענות

אמר התרעה בשופר משמיה דרב אמרו התרעה בעגנו ומותבין [עלה] דרב אין פוחתין מז' תעניות על הצבור ובהן ז' התרעות וסימן לדבר יריחו והתרעות ריחיו בשופר הוי. ושנינן בשופר דבוי הכל התרעה היא כי פליגי בעגנו רב יהודה סבר עגנו לאו התרעה היא ורב סבר עגנו נמי התרעה היא. ותוב מותבין עליה ושאר כל מיני פורעניות המתרגשות על העולם כגון חיכוך חגב זבוב צרעה ויתושין ושליוח נחשים ועקרים לא היו מתריעין אלא צועקין. והנה עגנו צעקה היא ואם תאמר שגם עגנו התרעה היא נמצא עגנו התרעה והיא הצעקה היכי קתני צועקין ולא מתריעין. ושנינן תנאי היא יש תנא שקורא עגנו התרעה דתנן בפרקין [תחסידיא] [קרא] על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפה גייס או

מאימתי פרק ראשון תענית

והא שייר תיבה. דבאחרונות איתא והכל ליתא דקתני לקמן (דף טו.) סדר תעניות כילד מויליין את התיבה כו' ומותבין בגמרא^[כ] צהדיא מתיבה דליתא אלא נאחרונות ומשני כי קתני נמי מתניתין בקמייתא^[ל]: מילי דצינעא. מתריעין צבית הכנסת וכ"ד נמי צבית

הכנסת: בפרהסיא. תיבה נרחובה של עיר: דיקא נמי. דלכ"ד זה וזה שוין דקתני מתניתין מה אלו לא קא חשיב גבי אחרונות: והא מה אלו קתני. דמשמע דווקא: דהא קתני לה באידך פירקין. דמי ששנה מתניתין דהכל תנא נמי דהתם והאי דלא תנא צהאי סמיך אהתם דקתני נאחרונות מויליין התיבה מה שאין כן נאמצעיות: השתא דאתית להכי. דמשום דקתני לה נאידך פירקין קאמרת דלא הוי שויר כ"ד נמי לאמרת דשוין מינה איכא למימר דלא הוו שוין דהא אפי' שוירא נמי לא הוי דצהדיא קתני לה נאידך פירקין דבאחרונות איתנהו נאמצעיות לא ואיכא לתרוצי כתירואא קמא בקמייתא דליכא כ"ד: מאי הוי ע"ה. היכן אומרה יחיד: **נקוט מצייעיתא בידך. כלומר תריך דבשלש אמצעיות היו מתענין ומתנלת לכולהו הנך נאחורונות הא דקתני נראשונות ולא נאחרונות הנך ראשונות לאו ראשונות ממש מינהו אלא אמצעיות דאינהו הוו ראשונות לאחרונות אצל נצצע אחרונות לא מיתענו דכיון דנצצע מינהו לא מנז עוצרות ומיניקות למיקס צוו והא דקתני נאחרונות ולא נראשונות הנך אחרונות אמצעיות מינהו והראשונות ראשונות ממש ואין מתענין צנן דלא תקיף רוגזא כולי האי ואחות לשון הוא לתנא למיקרי לאמצעיות ראשונות לאחרוני' ואחרוני' לראשונות: בשופרות. היו עושין ההתרעות ולשון המרעה כמו תרועה וסתם תרועה פשוטה לפניה ולאחריה צמסכת ראש השנה (דף לה.) וההכי מתריעין צשופרות דכתיב (צמדנר י') ותקעתם צחוללות וגו' תוקעין צשופרות כדי שיכניעו לצס לקול השופר ויהיו נרתעים מחטאתם ואשש צרכות שהיו מוסיפין ציוס התענית היו תוקעין על כל צרכה'^[ל] יצא אחת שהן י"ח התרעות: **רב יהודה אמר. מתריעין עגנו צקול רס היו צועקים עגנו אצינו עגנו עגנו אלהי אצרהס עגנו עגנו אלהי יצחק עגנו עגנו עגנו אלהי יעקב עגנו****

הכל כפי שאומרים צסוף הסליחות אצל עגנו דתפלת תענית אומר אפי' נראשונות ואפי' יחיד אוקימנא דלומרה צשומע תפלה ותפלה קרי ליה התרעה דאי צשופרות מריעין מיצעי ליה. ומאן דמפרש עגנו של תפלת תענית משתצב דהא קתני צסמוך שהן י"ח התרעות וקא פריך מן וסימן לדבר יריחו ואם איתא ליפרוך צהדיא י"ח תפלות של שמונה עשרה צרכות מי איכא נצצע תעניות: אין פוחתין מז' תעניות. נאחרונות: שמונה עשרה התרעות. שהן מוסיפין ו' צרכות מי"ח עד כ"ד ולכל אחת שלש תרועות: וסימן דרב. שלא תטעה אם התרעה הוו תרועה או תפלה: יריחו. דכתיב צה שופרות ליסנא אחרינא סימן לדבר כלומר לכך מתריעין כדי שיענו כדרך שנענו ציריחו על ידי שופרות דכתיב (יהושע ו') ויתקעו צשופרות וגו' וכתיב (סע) ותפול החומה תחתיה: **א"א בשופרות בוליי ע"מא ובו'.** דהא מתריעין דקתני הכל צמתניתין דעצדינן צתעניות צשופרות: **בי צ"צינו בעגנו. כי פליגי צמתריעין דלמרינן צעלמא על שאר פורעניות** מ"ס עגנו נמי התרעה והאי דקתני צעלמא **מתריעין צעגנו ומאן דלמר צשופרות אצל צעגנו לא:** חגב^[ל]. ארצה כתרנומו^[כ]: צירעה. עוקלת את האדם: יתושין. נכנסין צענייו וצחוטמו: חיכוך. כמו תחכך צכותל^[כ]: הא צעקה בפה היא. אלמא דלעקת פה לא קרי ליה התרעה: תנאי היא. האי תנא דשאר מיני פורעניות סצר לעקת פה לאו שמה התרעה ואידך סצר כו': גייס. וצרין עליה: נהר. המתפשט ויואל לחוץ לשטוף את השדה ואת הצתים: **המטורפת.** כמו צי"ס טרופות (פולן דף סד.) שהולכת ונדה ועמידה להיטצע צמים: **צעורה.** צועקין לצני אדם שיצוה לעורס: **ולא צצעקה.** תפלה שאין אנו צטומין כל כך שחועיל תפלתנו לצעוק עליהן צצנת אלמא לעקת פה קרי התרעה מפיי מורי. ל"א לעזרה דקאמר תנא קמא מתריעין דמשמע צקול רס ואמר ליה רבי יוסי לעזרה שיהו מתפללין כל אחד צציתו לעזרה צעלמא:

מאימתי פרק ראשון תענית

לאן שיורא הוא דהא קתני לה באידך פירקא. והוא הדין דהוה מצי לתרוצי דלעיל מילי דצפרהסיא לא קתני:

תני דהא מתענות בראשונות ולא באחרונות ותנא אידך מתענין באחרונות ולא בראשונות ותני אידך לא מתענין לא בראשונות ולא באחרונות (ג) נקוט **מצייעתא** בידך. פירש הקונטרס השלש תעניות אמצעיות צידך דצלותן תעניות עוצרות ומיניקות מתענות וה"ק מתענות נראשונות פי' נראשוני' ר"ל אמצעיות דהס ראשונות לאחרוני' שהיו חמורות אצל לא נאחרונות דנפישו ולא מנז עבדי להו והא דקתני נאחרונות ולא נאראשונות הא' אחרוני' היינו אמצעיות וקרי להו אחרונות שהס אחרונות מן הראשונות צתחלה גוזרין שלש תעניות וכן צשניה שלש אצל אין מתענות נראשונות שהס קלות והא דקתני לא נאראשונות ולא נאחרונות כלומר לא צשלש הראשונות הראשונות ממש ולא צנצע האחרונות האחרונות ממש אלא דווקא נאמצעיות:

ורב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר **עגנו.** אומר הרי" (ג) והאי עגנו לא ר"ל עגנו צצתפלת תענית אלא ענינו שאומרים צסליחות וציס הכפוריס עגנו אצינו עגנו אצל עגנו דתפלה לא קאמר דהא צשלש ראשונות נמי אמר לה:

ובהן י"ח תרועות וסימן דבבר יריחו. פירוש צציריחו עשו קן שהקיפوه ז' ימים והיו תוקעין צכל יוס כמו קן תקנו צתעניות וצכל תענית מוסיפין שש צצרכות ועל כל צצכה תוקעין מריעין ותוקעין א"כ היינו י"ח תרועות:

מתריעין צעורה. פי' שיצוה לעזור העיר וכו' ומתריעין צפה פירוש והאי תרועה ר"ל מתריעין צפה דאין להחיר תרועה צשופר צצצת:

רבי

לה התרעה למ"ד בעגנו כל שכן בשופרות ולמ"ד בשופרות אבל בעגנו לא ^[ז] והתניא ^[א] ושאר כל מיני פורעניות המתרגשות כגון ^[ב] חיכוך ^[ג] חגב ^[ד] זבוב וצירעה ויתושין ושילוח נחשים ועקרים לא היו מתריעין אלא צועקין (ה) מדצעקה בפה התרעה בשופרות תנאי היא דתניא ^[ו] ^[ז] על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוח גייס או נהר ועל ספינה המטורפת בים ר' יוסי אמר לעזרה אבל לא צצעקה במאי אילימא בשופרות שופרות בשבת מי שרי אלא לאו בעגנו וקרי לה התרעה ש"מ: בשני דר' יהודה נשיאה הוה צערא גזר

עלה ואסיקנא הלכתא יחיד מתפלל עגנו ל"ש יחיד קאי בצבור ול"ש יחיד קאי בעלמא וקו"ל דכל יחיד מזכיר עגנו בשומע תפלה. תני חדא עוברות ומיניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות ותנאי אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות. אמר רב ששת נקוט אמצעייתא בידך כי מתענין בהן דמתריצין כולוהי פי' הא דקתני בראשונה מתענות בראשונות בשלש אמצעיות [מיידין] ולגבי' שבט אחרונות (הני אחרונות) הני שלש אמצעיות ראשונות להני ד' נינהו ואמצעיות ^[ב] דקתני מתענין באחרונות אין ג' אמצעיות דלגבי שלש הראשונות האמצעיות אחרונות מקרו. ובריייתא דקתני אין מתענות לא בראשונות [בבראשונות] ממש שוין שלש ראשונות ולא באחרונות [באחרונות ממש] שהן ז' האחרונות מכלל דג' הראשונות ^[ב] מתענות לדברי' שלשתן ויש לומר דכלוהי מודו באמצעיות דמתענות: ירושלמי^[י] עוברות ומיניקות מתענות בט' באב ובג' שניות ולא בי' אחרונות: [שייך להך טו:] מתני' אין גוזרין תענית בתחלה בחמישי כו' עד ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא השניות ולא האחרונות: מתני' עברו אלו ולא עגנו בי' גוזרין עוד כו'. מתריעין דתני במתני' כיצד הוא רב יהודה

עלה ואסיקנא הלכתא יחיד מתפלל עגנו ל"ש יחיד קאי בצבור ול"ש יחיד קאי בעלמא וקו"ל דכל יחיד מזכיר עגנו

בשומע תפלה. תני חדא עוברות ומיניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות ותנאי אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות. אמר רב ששת נקוט אמצעייתא בידך כי מתענין בהן דמתריצין כולוהי פי' הא דקתני בראשונה מתענות בראשונות בשלש אמצעיות [מיידין] ולגבי' שבט אחרונות (הני אחרונות) הני שלש אמצעיות ראשונות להני ד' נינהו ואמצעיות ^[ב] דקתני מתענין באחרונות אין ג' אמצעיות דלגבי שלש הראשונות האמצעיות אחרונות מקרו. ובריייתא דקתני אין מתענות לא בראשונות [בבראשונות] ממש שוין שלש ראשונות ולא באחרונות [באחרונות ממש] שהן ז' האחרונות מכלל דג' הראשונות ^[ב] מתענות לדברי' שלשתן ויש לומר דכלוהי מודו באמצעיות דמתענות: ירושלמי^[י] עוברות ומיניקות מתענות בט' באב ובג' שניות ולא בי' אחרונות: [שייך להך טו:] מתני' אין גוזרין תענית בתחלה בחמישי כו' עד ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא השניות ולא האחרונות: מתני' עברו אלו ולא עגנו בי' גוזרין עוד כו'. מתריעין דתני במתני' כיצד הוא רב יהודה

עלה ואסיקנא הלכתא יחיד מתפלל עגנו ל"ש יחיד קאי בצבור ול"ש יחיד קאי בעלמא וקו"ל דכל יחיד מזכיר עגנו

בשומע תפלה. תני חדא עוברות ומיניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות ותנאי אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות. אמר רב ששת נקוט אמצעייתא בידך כי מתענין בהן דמתריצין כולוהי פי' הא דקתני בראשונה מתענות בראשונות בשלש אמצעיות [מיידין] ולגבי' שבט אחרונות (הני אחרונות) הני שלש אמצעיות ראשונות להני ד' נינהו ואמצעיות ^[ב] דקתני מתענין באחרונות אין ג' אמצעיות דלגבי שלש הראשונות האמצעיות אחרונות מקרו. ובריייתא דקתני אין מתענות לא בראשונות [בבראשונות] ממש שוין שלש ראשונות ולא באחרונות [באחרונות ממש] שהן ז' האחרונות מכלל דג' הראשונות ^[ב] מתענות לדברי' שלשתן ויש לומר דכלוהי מודו באמצעיות דמתענות: ירושלמי^[י] עוברות ומיניקות מתענות בט' באב ובג' שניות ולא בי' אחרונות: [שייך להך טו:] מתני' אין גוזרין תענית בתחלה בחמישי כו' עד ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא השניות ולא האחרונות: מתני' עברו אלו ולא עגנו בי' גוזרין עוד כו'. מתריעין דתני במתני' כיצד הוא רב יהודה

עלה ואסיקנא הלכתא יחיד מתפלל עגנו ל"ש יחיד קאי בצבור ול"ש יחיד קאי בעלמא וקו"ל דכל יחיד מזכיר עגנו בשומע תפלה. תני חדא עוברות ומיניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות ותנאי אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות. אמר רב ששת נקוט אמצעייתא בידך כי מתענין בהן דמתריצין כולוהי פי' הא דקתני בראשונה מתענות בראשונות בשלש אמצעיות [מיידין] ולגבי' שבט אחרונות (הני אחרונות) הני שלש אמצעיות ראשונות להני ד' נינהו ואמצעיות ^[ב] דקתני מתענין באחרונות אין ג' אמצעיות דלגבי שלש הראשונות האמצעיות אחרונות מקרו. ובריייתא דקתני אין מתענות לא בראשונות [בבראשונות] ממש שוין שלש ראשונות ולא באחרונות [באחרונות ממש] שהן ז' האחרונות מכלל דג' הראשונות ^[ב] מתענות לדברי' שלשתן ויש לומר דכלוהי מודו באמצעיות דמתענות: ירושלמי^[י] עוברות ומיניקות מתענות בט' באב ובג' שניות ולא בי' אחרונות: [שייך להך טו:] מתני' אין גוזרין תענית בתחלה בחמישי כו' עד ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא השניות ולא האחרונות: מתני' עברו אלו ולא עגנו בי' גוזרין עוד כו'. מתריעין דתני במתני' כיצד הוא רב יהודה

עלה ואסיקנא הלכתא יחיד מתפלל עגנו ל"ש יחיד קאי בצבור ול"ש יחיד קאי בעלמא וקו"ל דכל יחיד מזכיר עגנו בשומע תפלה. תני חדא עוברות ומיניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות ותנאי אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות. אמר רב ששת נקוט אמצעייתא בידך כי מתענין בהן דמתריצין כולוהי פי' הא דקתני בראשונה מתענות בראשונות בשלש אמצעיות [מיידין] ולגבי' שבט אחרונות (הני אחרונות) הני שלש אמצעיות ראשונות להני ד' נינהו ואמצעיות ^[ב] דקתני מתענין באחרונות אין ג' אמצעיות דלגבי שלש הראשונות האמצעיות אחרונות מקרו. ובריייתא דקתני אין מתענות לא בראשונות [בבראשונות] ממש שוין שלש ראשונות ולא באחרונות [באחרונות ממש] שהן ז' האחרונות מכלל דג' הראשונות ^[ב] מתענות לדברי' שלשתן ויש לומר דכלוהי מודו באמצעיות דמתענות: ירושלמי^[י] עוברות ומיניקות מתענות בט' באב ובג' שניות ולא בי' אחרונות: [שייך להך טו:] מתני' אין גוזרין תענית בתחלה בחמישי כו' עד ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא השניות ולא האחרונות: מתני' עברו אלו ולא עגנו בי' גוזרין עוד כו'. מתריעין דתני במתני' כיצד הוא רב יהודה

עלה ואסיקנא הלכתא יחיד מתפלל עגנו ל"ש יחיד קאי בצבור ול"ש יחיד קאי בעלמא וקו"ל דכל יחיד מזכיר עגנו בשומע תפלה. תני חדא עוברות ומיניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות ותנאי אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות. אמר רב ששת נקוט אמצעייתא בידך כי מתענין בהן דמתריצין כולוהי פי' הא דקתני בראשונה מתענות בראשונות בשלש אמצעיות [מיידין] ולגבי' שבט אחרונות (הני אחרונות) הני שלש אמצעיות ראשונות להני ד' נינהו ואמצעיות ^[ב] דקתני מתענין באחרונות אין ג' אמצעיות דלגבי שלש הראשונות האמצעיות אחרונות מקרו. ובריייתא דקתני אין מתענות לא בראשונות [בבראשונות] ממש שוין שלש ראשונות ולא באחרונות [באחרונות ממש] שהן ז' האחרונות מכלל דג' הראשונות ^[ב] מתענות לדברי' שלשתן ויש לומר דכלוהי מודו באמצעיות דמתענות: ירושלמי^[י] עוברות ומיניקות מתענות בט' באב ובג' שניות ולא בי' אחרונות: [שייך להך טו:] מתני' אין גוזרין תענית בתחלה בחמישי כו' עד ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא השניות ולא האחרונות: מתני' עברו אלו ולא עגנו בי' גוזרין עוד כו'. מתריעין דתני במתני' כיצד הוא רב יהודה

עלה ואסיקנא הלכתא יחיד מתפלל עגנו ל"ש יחיד קאי בצבור ול"ש יחיד קאי בעלמא וקו"ל דכל יחיד מזכיר עגנו בשומע תפלה. תני חדא עוברות ומיניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות ותנאי אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות. אמר רב ששת נקוט אמצעייתא בידך כי מתענין בהן דמתריצין כולוהי פי' הא דקתני בראשונה מתענות בראשונות בשלש אמצעיות [מיידין] ולגבי' שבט אחרונות (הני אחרונות) הני שלש אמצעיות ראשונות להני ד' נינהו ואמצעיות ^[ב] דקתני מתענין באחרונות אין ג' אמצעיות דלגבי שלש הראשונות האמצעיות אחרונות מקרו. ובריייתא דקתני אין מתענות לא בראשונות [בבראשונות] ממש שוין שלש ראשונות ולא באחרונות [באחרונות ממש] שהן ז' האחרונות מכלל דג' הראשונות ^[ב] מתענות לדברי' שלשתן ויש לומר דכלוהי מודו באמצעיות דמתענות: ירושלמי^[י] עוברות ומיניקות מתענות בט' באב ובג' שניות ולא בי' אחרונות: [שייך להך טו:] מתני' אין גוזרין תענית בתחלה בחמישי כו' עד ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא השניות ולא האחרונות: מתני' עברו אלו ולא עגנו בי' גוזרין עוד כו'. מתריעין דתני במתני' כיצד הוא רב יהודה

עין משפט
נר מצוה

עה א מיי פי' מהל' תעניות הלכה ה טוש"ע א"ח סימן תקעה סעיף ה:

עו ב מיי שס הלכה ז טוש"ע שס סעיף ד: **ע**ו ג מיי שס פ"ז הל' יג טוש"ע שס סימן תקטו סעיף ה:

עה ד מיי שס הלכה י טוש"ע שס סעיף ט:

עפ ה מיי שס הלכה ט טוש"ע שס סעיף ז:

פ ו מיי פ"א שס הל' ו טוש"ע שס סימן תקטו סעיף יג:

סמל המסורת הש"ס

הגהות וציונים

[א] "אלא" ליתא בכת"י וכו"ה ישר וכן ליתא לעיל במשנה (דק"ס): [ב] נדצ"ל אבל בכ"ד (רש"י), וכן נראה מרש"י (ועי' בעמוד הקודם אות ג): [ג] לדעת הרמב"ם ד"נקוט אמצעייתא בידך" היינו כברייתא אמצעית דמתענות רק בי' אחרונות ולא בי' ראשונות (ודלא כפי' רש"י ותוס') לא גרסינן "דמיתרצון כולוהי" (מאירי, מ"מ ע"ש), וכן ליתא בכת"י (ועי' שפ"א): [ד] בכת"י נוסף **יעגנו מי קרי צ"ה התרעה והתניא, ולשון** ישר הוא מאד (דק"ס): [ה] מפירש"י נראה להגיה [הגויבאי] [במקום "חגב", וכו"ה בכת"י (מהרש"א, ע"ש): [ו] [צ"ל דתנן] (גליון): [ז] נ"ל שצ"ל **באחרונות** (גליון): [ח] בדפוס' **הגויבאי** ארבה כתרנומו, ובדפוס'ים המאוחרים שיבשו ע"פ הגמ' לפנינו (דק"ס), עי' אות ה: [ט] נדצ"ל **אחרוני:** [פ] נדצ"ל **ואמצעית:** בכת"י דג' **האמצעיות:** [ן] וע"ע גבורת ארי ובדק"א [מ] נדצ"ל דכ"ד נמי לא (ע"פ לשון הגמ'): [נ] נדצ"ל **ואמרין** הא:

סמל המסורת הש"ס

רבינו חננאל

אחרונות ^[פ] כגון הני כ"ד וכוירצא בהן. אמר רב אשי הא דדייקת מתנייתא דייק ממחני' דקתני מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין החנויות הא לכל דבריהן זה וזה שוין. **תנא מקצת ושייר** מקצת מאי שייר דהאי שייר [שייר] תיבה דלא קתני ומוציאין התיבה אלא אמרין תנא ושייר כשם ששייר התיבה שייר כ"ד ברכות ולעולם [אין] מתפללין באמצעיות כ"ד ברכות ודחינן תיבה לאו שויר הוא דקתני באידך פירקין: [שייך להך טו.] סדר תעניות כיצד מוציאין התיבה הנה מפרש אכולוהי תעניות מוציאין את התיבה ואמרין השתא דאתית להכי גם זה השינוי תשני באב נמי ואימא מדקתני סדר תעניות כיצד וקא מפרש כ"ד ברכות ש"מ אכולוהי תעניות קמיירי וזו שניה היא ולא סמכינן עליה דהא באידך פירקין (א) דאין מוציאין התיבה אלא בי' אחרונות: מאי הוה

יחידושי הלכות

[דף יא ע"ב - טו ע"א]

בד"ה בחלוק לבן בו' שצנו שבתי הידים בו'. כל"ל:
תוס' בד"ה באילו קדוש הקב"ה פי' והא אמר לעיף שנקרא קדוש בו' עכ"ל. השתא לפירושם פריך שפיר מר"א אדר"א להכא אמר כאלו קדוש שרוי בו' ולעיל קאמר שנקרא קדוש אזל לפרש"י לא ידעינן לכוין מאי פריך מר"א אדר"א הקפר א' דהא ר"א סתמא קאמר נמי לעיל דליקרי קדוש ולריך עיון ב' [א]:

ח"א דף יא ע"ב
באילו קדוש שרוי בתוך מעיו בו'. עיין פרש"י ותוס' ועי"ל ע"ש שאלילת סעודה הוא נקרא קדושה כמ"ש פ"ק דע"ז ג' גצי טהרה מציאה לידי קדושה שזריך אדם לקדש עצמו צאכילתו דכן כתיב צאסורי מאכלות ד' והתקדשתם והייתם קדושים בו' ע"ש צאורך ומשני דודאי כן הוא צלא מצי לעורי נפשיה דיש לקדש עצמו צאכילתו כמ"ש ה' קדש עצמן צמותר לך כמבואר שם אזל היכא דמצי לעעורי נפשיה טפי נקרא קדוש שלא יאכל כלל:
נקרא חסיד שנאמר גומל וגו'. עיין פרש"י ויש לקיים שניהם לפירשו שאין סותרין גומל נפשו איש חסד היכא דמצי מעער נפשיה ועוכר שארו אכזרי היכא דלא מצי מעער נפשיה מיהו לפ"ו ה"ל לתלמודא למימר צדר"ל נקרא חסיד ונקרא עוכר שנאמר גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי ודו"ק:
ליבול בלבא לערותיה בו'. עיין פרש"י והיינו היכא דלא מצי מעער נפשיה וי"ל צהיפך דהיכא דמצי מעער נפשיה שעולה לו התענית יפה שהרי לא נהנה צתעניתו כל מה שהיה אוכל ושותה אם לא התענה שהרי אכלו כלצא וגם עתה לא נהנה מחעניתו כלום:

דף יב ע"א
גמרא אמלובי ואמר רב חסדא בו' לא יאסר עצמו פליגי בו' ועיין צר"ן ז':
בפרש"י בד"ה הא דאמרת בו' אע"פ שלא קבלו בו'. ובד"ה לעעורי בלל ובפ' שעה בו'. כל"ל ובד"ה בדכתיב דנא ייסר בצצו ז' לעיף בו'. כל"ל:
תוס' בד"ה התם לעעורי בו' אמרינן כיון שיש שצום אין בו'. כל"ל:

דף יב ע"ב
בפרש"י בד"ה תיר ער כדמתרגמינן ח' ויקץ מתעיר ט'. הס"ד ז' ואח"כ מה"ד אהדורי בו' מדברי ליה מדבר כזה בו'. ובד"ה יחיד בו' ואסור בנעילת בו'. כל"ל:
בפרש"י בד"ה קאתי בו' אין תענית צבור בבבב בפ' מקום בו' עכ"ל. ר"ל דעיקר מלמיה דשמואל צפ' מקום שנהגו א' ומ"ש דאסור צנעילת בו' אמתנית ציצור קאי וק"ל:
תוס' בד"ה גים וילא בו' בתוך השינה בו'. כל"ל יב':
תוס' בד"ה דאי מצי מצער בו' ולפרוע היבא דקביל בו' או רביע יום ואפילו לא מצי לעעורי בו'. כל"ל ג' ודו"ק:

ח"א דף יב ע"ב
יפה תענית לעלום כאש בו'. מפורש פ"ק דשנת יד':

דף יג ע"א
גמרא ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה וגו' ובתיב ובמנחת בו' אלא לאו בצונן לא לעולם בחמין ודקא קשיא בו'. כל"ל:
תוס' בד"ה אמר רב חסדא בו' ויהיב תותי ברעיה טו' פי' היה מניח בו'. כל"ל:

דף יג ע"ב
גמרא אילימא בחמין בו' והאמר רב חסדא אבב אסור לעושימי בו' אלא לאו בצונן. פי' דצונון איכא לפלוגי צין צוגרת לנערה משום ניוול אזל צחמין כיון דאפי' הושטת אלצע אסור צו משום מענוג לית לן לפלוגי צין נערה לצוגרת טו' וה"ה דה"מ לסיועי מהך צרייתא לרפרס צר פפא דאסר צונן לאצל לעיל ז'ו וק"ל:
בפרש"י בד"ה תפללת תענית עננו. הס"ד ואח"כ מה"ד בין גואל צרופא ברכה בפני עצמה. הד"א והס"ד:
בפרש"י בד"ה אין בין בו' תענית. הס"ד ואח"כ מה"ד שזה יחיד בו' בשומע תפלה. הס"ד ואח"כ מה"ד תשע עשרה בו' בברכות. הס"ד:
בפרש"י בד"ה דאלו מותרין בו' מב"ד דליתנהו באמצעיות. הס"ד ופי' דלע"ג דליתנהו צאמלעיות

מאימתי פרק ראשון תענית

ואגדות מהרש"א

כדלקמן פריך ליה הכא מיניה משום דאכתי לא אסיק אדעתיה הכא הך מלחא ודו"ק:
תוס' בד"ה ותסברא והא בו' ברחוב העיר באמצעיות בו' עכ"ל. נ"ל דצאמלעיות טעות הוא דהא מויליין התיצה מפשט פשיטא ליה דאינה אלא צאחרונות כפרש"י דליכא למימר דהוו גרסי התוס' הכא כגירסת השיצוש שמצנש רש"י יח' דא"כ מאי כתבו דהא דמתריעין ונועלין מאי איסור איכא דהיינו צאחרונות דוקא ודו"ק יט':

דף יד ע"א
גמרא כגון חיבוד חגב בו'. מפרש"י נראה להגיה הגוצאי כו' ועי' צפרק מרוצה דף פ' כ"א דלא גרסינן ליה:
בפרש"י בד"ה דהא קתני בו' משא"כ באמצעיות. הס"ד ובד"ה בשופרות בו' ואהכי מתריעין בשופרות בו'. הד"א שהן י"ה התרעות. הס"ד:
בפרש"י בד"ה גיים וצדין עליה. הס"ד כל"ל:

דף יד ע"ב
גמרא ובחמישי מטין כל היום בו' פותח בדרבו ואינו בו' של מלכים ובשאלת שלום ת"ר חבירים בו'. כל"ל:
בפרש"י בד"ה לפי בו' לא גרסינן לפי הזמן שלא ירדו עדיין בו' עכ"ל. ראיתי צגמרא שנמתק מלת לא אלא גרסינן לפי הזמן בו' אזל לא ידעתי לפרש מאי לפי הזמן דקאמר דלפי השנים דקאמר הוא הפך שהשנים כחקנן ולפי המקומות הוא היפך וישראל שרוין בו' שצומן שהשנים משתנים אף צא"י וכן צמקומות אחרים אין סדר תענית כך אלא משתנה צומן אחר אזל לפי הזמן דקאמר לא שייך כלל דצא"י והשנים כחקנן ודאי שהיה סדר תענית כדקתני צמתני' וע"כ נראה לקיים הפירושים שכתב צהן דלא גרסי' לפי הזמן והס"ד ואח"כ מה"ד ולא נענו שלא ירדו עדיין בו' עכ"ל כל"ל כב':
בפרש"י בד"ה בשני מטין בו' וילאו לכבוד שבת הוא לא מטין כל היום שיראו בני בו' לאכול בלילה. והס"ד ובד"ה איצטבא בו' נראה כ"כ. הס"ד ואח"כ מה"ד פותח בדרבו בו'. ובד"ה ח"ג תנא בנין בו'. כל"ל:

ח"א דף יד ע"ב
אין אדם חשוב רשאי ליפול בו'. פרש"י שמא לא יהיה נענה ויחרפוהו עכ"ל וטעם זה אינו מספיק אמאי אינו רשאי כגו וצירושלמי כד' הוסיף טעם דשמא לא יענה ויתחלל שם שמים וילמרו שאין חוכו כצרו ועי"ל בטעם הדצר כדלעיל כח' לא כל הרוגה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דמחוי כיוהרא כו':
וילא הבב בנפילה בו'. עיין פי' רש"י דצריו נרלין כסותרין שכתב דלין הכל נענין בקריעה ואמאי כיון שהיו חשובין משה ואהרן למה לא יהיו נענין גם בקריעה דציהושע וכלצ לא נתן טעם שלא היו נענין צנפילה אלא משום שלא היו חשובין כז' ולולי פירשוו נראה לפרש לא הכל בקריעה כיון שהיו משה ואהרן חשובין דרכן צנפילה ואין דרכן לצוות עצמן בקריעת צגדים ולא הכל צנפילה דלין דרכן של אינן חשובין כיהושע וכלצ צנפילה משום דמחוי כיוהרא כדלעיל וכה"ג מתפרש מלכים צקימה דרכן צקימה סגי צקימה ואין צריכין לצוות עצמן צהשתחוויה ושרים שאינן חשובין כ"כ צהשתחוויה ולא צקימה דמחוי כיוהרא שיהיה סגי להן צקימה כמו מלכים ומתקיף לה דאימא יהושע הא והא עציד ולא מחוי הנפילה כיוהרא ולא היה נענה אלא צחרויהו ואיך שיהיה צין לפי דצרי ר"א דלא היה יהושע צנפילה וצין לפי דצרי המדחה דהוי צעי חרתי יש לדקדק הא מלינו ציהושע שהיה נענה צנפילה לחוד שנאמר כח' קום לך למה זה אתה נופל על פינך וכדאמרינן לעיל וי"ל לפי דרכינו דודאי צומן משה ואהרן שלא היה יהושע חשוב לגצייהו הוי מחוי כיוהרא לו צנפילה כמו שעשו השצוצים משה ואהרן אזל אח"כ שהיה יהושע חשוב ומלך היה הוה דרכו צנפילה צלא קריעה כמשה ואהרן צימיהם ודו"ק:

ח"א דף טו ע"א
וילא הבב לעשמוחה בו'. פרש"י דשרים עדיפי מלדיקים אזל הרשצ"א כחצ שהישרים היא מדרגה למטה מלדיקים בו' ע"ש וכ"נ מנוסח

קרני ראם [א] נ"ב לא אבין הקושי' דאין חילוק בין פרש"י לפי' תוס' רק בפי' קדוש דלרש"י הפי' דמעיו נקראו קדושים ולתוס' קאי אקב"ה אבל גם לרש"י הקו' מר"א לר"א כמבואר:

הגהות והערות

חן בראשית ט, כד ושם מא, ד.
טן צ"ל "ואתער", וכ"ה בתרגום בב' המקומות.
ין לא נמצא מקור להגהה זו של רבינו ברש"י ואינו לא מכת"י ולא מדפו"ר ודפו"י. ומ"מ אחר הגהתו נמשכו הדפו"ח והכניסו כן ברש"י לפנינו (דק"ס).
יאן פסחים דף נד ע"ב, וכוונת רבינו דאף שנוצרו דבריו גם בסוגיין ציין רש"י לפסחים משום דשם עיקרן.
יבן דבתוס' דפו"ר נדפס בתוך "חשיכה" וכו' בתחלת "חשיכה". ועיין הגהת הגליון שם.
יגן ובתוס' דפו"ר "דהיכא" דקביל וכו' "ואפילו מצי" וכו'.
ידן דף יא ע"א.
טון צ"ל "כריה" (גנזי יוסף).
טזן ועיין ריטב"א מאירי, שיטה לבעל הצרורות, ובגבורות ארי.
יזן ועיין רש"ש.
יחן בד"ה ה"ג דיש גורסין מאי שייר דהאי שייר תיבה דמוציאין את התיבה וכו', וכתב רש"י דזה שיבוש.
יטן וברש"ש כתב דאי משום הא לא אריא, דיתכן דהמשך דבריהם הוא דיבור בפ"ע וקאי אהמשך, וסיים דאף דכ"מ גם בב"ח מ"מ הגיה כרבינו.
כן דרש"י פירש ארבה כתרגומו, ועל ארבה לא מתורגם חגב אלא גובאי, בויקרא יא, כב. ומדפירש דהוא ארבה משמע דגרס גובאי (גנזי יוסף). ובאמת בגמ' כת"י וברש"י בדפו"י הגירסא כאן להדיא הגובאי.
כאן ב"ק דף פ ע"ב בתוד"ה על החגב. וע"ע בגבורות ארי מש"כ בזה.
כבן ועיין יד דוד וממ"נ מש"כ בזה.
כגן דהיכא דעכ"פ אינו מקפיד יהא רשאי. ועיין בן יהודע.
כדן פ"ב ה"ו.
כהן דף י ע"ב.
כון וכע"ז פירש המאירי. ועיין בתלמיד הרמב"ן ובמכתם.
כזן ובבבאה"מ מיישב דכוונת רש"י דעכ"פ מי שאינו חשוב אפילו כיהושע וכלב לא זוכה דיענוהו אפילו בקריעה. ובמנחת יהודה מיישב ע"פ רש"י בברכות דף לד ע"ב ד"ה כהן דכל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו ומש"ה למשה ואהרן לא סגי בקריעה ובעז נפילה שהיא הכנעה יותר גדולה. וה"ה ליהושע אחר שנתמנה.
כחן יהושע ז, י.

[דף טו ע"א]

נשמח שסידרן ישרים לדיקים חסידים קדושים א' אך מה שכתב הרשב"א בזה שהלדיק שהוא השלם זוכה לאור שהוא עיקר התענוג וכ"ש לשמחה כו' ע"ש בע"י ב' לישנא דלא הכל לשמחה לא משמע כן דדומיא דכל הך דלעיל ודאי דקאמר ונראה לפרש דאור מונח לתענוג רוחני בעולם הבא ושמחה מונח לתענוג גופני ולזה אמר אור זרוע ללדיק כי הלדיק זוכה בעוה"ב לאור שהוא תענוג רוחני וקאמר אור זרוע כמו שהזרוע מזמניה ומתגדל כן אור השגת הלדיק מזמניה ומתגדל תמיד כמ"ש ג' לדיקים יושבים ונהנין מזיו השכינה אבל הישרים אינן זוכין לכך רק לשמחה שהיא תענוג גופני משמח לב ישרים:

פליק פרק מאימתי

סדר תעניות כיצד פרק שני

דף טו ע"א בפרש"י בד"ה אפר מקלָה כו' דכשם שאפר קרוי עפר דכתיב
כו' גנאי יותר מעפר סתם כו'. ובד"ה וא"ו הן דברי כו' ל'ישראל' והקשה בתוס' כו'. בד"ה מיטפל ואין לו כו'. כל זה הדיבור אינו שייך כאן צמחיתין אלא לקמן צמרא. ד' ובד"ה ואומר חותמיהן כו' שש שומע צעקה וכן בוף. כל"ל ה':

ח"א דף טו ע"א ומוסיף עליהן עוד שש וא"ו הן זכרונות ושופרות וכו'.
כוונת תפלת התעניות נאלו שצעה ברכות ובכל אחד מהם אנו מזכירין לדיקים אלו שיענוו בזכותם כמו שענה אותם הקדוש ברוך הוא על ידי תפלתם בנסים נגלים לשנות הטבע ומעשה בראשית שצעה ע"ש שצעה מזלות שז"ס חנכ"ל המתנגדים לכלל ישראל כמ"ש ו' אין מזל לישראל ובצנזרה אמר ו' ויואל אותו המוה' וגו' מאי דעתך דקאי דקד צמערב ו' והתחיל בצנזרה שהוא ראש המלמיינים שנענה בזה המוריה ט' לא שנענה בזה שלא נשחט יחזק אלא על שנקש ממנו ית' ו' אלהים יראה לו השא לעולה וגו' ובאולי טעא צמחשבה שעולה בזה על המחשבה יא' ונתקיימה מחשבתו יב' והנה איל אחר נאחו גו' ויעלהו לעולה והיה האיל שנברא מימי בראשית יג' והיינו דכתיב איל אחר בדזולת האיל שנברא בימי בראשית לקיום המין נברא זה האיל אחר שהיה תמורת יחזק ואפרו שמור לדורות ו' זה שסיים זו ברכת גואל ישראל דהיינו בכל דור ודור:
ועל הג' אומר מ"ש את אבותינו על ים סוף כו'.
ששינה הקצ"ה מעשה בראשית בקריעת ים סוף ע"י תפלתם שנאמר טו' וילעקו בני ישראל וגו' ואומר זו זכרונות כמו ברי"ה שיעלה וזכרוניו לטובה וכמ"ש טז' וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי גו' ומסיים ביה בל"י זוכר הנשכחות כי בנרותם נאמר ו' נשכחתי כמה מלב וגו' אבל אחה זוכר הנשכחות וכן נאמר ו' ח' אל תשכח ענינו ולחננו רמז לאבותינו צמזרים שנאמר וט' וירא את ענינו ואת לחננו וגו':
ועל הג' אומר מ"ש ל'יהושע כו'.
דהיינו ציריחו שנפלו ו' תומותיה שלא נטבע והם היו כה ז' כוכבי לכת וע"כ אומר בזה שופרות דבשופרות נענה יהושע כן יהיו נענין בתענית בשופרות וכלקמן ב' חוקע ומריע כו' ויש רמז לתקוע בשופרות בתענית כמ"ש בא' ותקעתם בחצוצרות קרי ביה חצי כרות שכינו הצרות בחיזים כמ"ש כב' חצי אכלה וגו' כג' כי חציך נחתו צי וגו' ומסיים ביה בד' והיה לכם לזכרון גו' דהיינו זכרונות אבל מלכיות לא שייך ביה אלא ברי"ה שהקצ"ה מלך לדון זו את העולם ומליאות השם שגרמו ברי"ה צמליות בתעניות נרמז בברכת גואל ישראל שבו נזכר מה שנאמר לאצריה בזה המוריה כו' שהוא פרסם מליאותו ית' כמ"ש ביה' ואת הנפש אשר עשו וגו':
ואמר על הרביעיית מי שענה את שמואל במצפה כו'.
שענהו הקצ"ה בתפלתו לשנות הטבע בדכתיב ב'ו ויעק שמואל וגו' ויענהו ה' וגו' ופלשטים נגשו גו' וירעם ה' בקול גדול וגו' ואומר בוו הצרכה ב'ו שיר המעלות אל ה' בנרתה לי וגו' הנילה נפשי משפת שקר וגו' כמ"ש ביה' דבימי שאול היו דלטורין ונפלו צמלחמה ובימי אחאב כו' שנאמר בט' חצור ענבים אפרים וגו' אבל שמואל בתפלתו הנילם בימיו וכמ"ש צננין תפלתו זו ל' ותהי יד ה' בפלשטים כל ימי שמואל ומסיים ביה לא' אני שלום וכי וגו' ר"ל כשהייתי אני שופט עליהם היה להם שלום ממלחמת פלשטים או שעשיתי שלום ביניהם צמשפט והמה מאסו צי בקשו להם מלך למלחמה כמ"ש לב' כ"א מלך יהיה עלינו גו' ונלחם את מלחמותינו:
ועל החמישית אומר מ"ש את אליהו בהר הכרמל.
שבתפלתו לג' ענני ה' ענני שינה הש"י הטבע שנפל אש מן השמים ל'ו ותאכל גו' ואת האבנים ואת העפר ואת המים וגו' ואומר כו' ל'ה מומור אשא עיני אל ההרים וגו' ל'ו ר"ל אשא עיני אל ההרים גו' דהיינו בזכות אבות שנקראו הרים ל'ו אבל מאין יבא עזרי מהם כי תמה זכות אבות ל'ח אבל עזרי מעם ה' וגו' כי אין להשען רק על אבינו שבשמים ואמר הנה לא ינום ולא ישן וגו' דלגבי נביאי הצעל כתיב שם לט' ויהיה צם אליהו קראו בקול גדול וגו' אולי ישן הוא וייקץ לכך נאמר כאן אבל שומר ישראל לא ישן ואמר ה' שומרך ה' גו' השמש לא יכבה גו' שהיה רעב אז בשמי אליהו:
ועל הששית אומר מ"ש ל'יונה במעי הדגה כו'.
שענהו הקצ"ה נגד הטבע שהיה חי צמעי הדגה צמולות ים עד שקאה אותו לינשה חי ואמרו זו מומור מ' ממעמקים קראחך וגו' כמ"ש מא' יונה קראחי

מצרה לי וגו' מצטן שאול וגו' ולפי שהיה צורת כי אמר אם יעשו אנשי ינוה תשובה נמצאתי מחייב את ישראל שאין שומעין לדברי הנביאים ועתה שראה שלא היה יכול להציל עצמו כמ"ש לו שנית מב' קום לך אל ינוה וגו' התחיל להתפלל על ישראל אם עונות תשמר יה כי עמך הסליחה לסלוח לאנשי ינוה אם ישובו למען זאת תורא נפשי ויחל ישראל אל ה' כי עמו התקד לכפר וגו' ומסיים והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו:
ועל הג' אומר מ"ש את דוד ואת מג' בנו בירושל'ים כו'.
כמפורש בספר תהלים שהתפלל דוד על כלל ישראל ובשלמה מפורש שהתפלל על כל צרה שלא תבא מיד' צהנגף עמך גו' צהעזר שמים וגו' רעב כי יהיה וגו' וענהו ה' בלש מן השמים. וסיים בחותם בא"ש **רחם על הארץ.**
כפרש"י שהם התפללו על ישוב מדי' א"י כמ"ש צמזמור שיקדו זו מ'ו תפלה לעני גו' שנחייסד זה המזמור על תפלת בני הגלות בכל צרה שלא תבא ומתפללין לקרב הגאולה. ואמר תפלה לעני כמו ששנינו צמשנה זו וביחו ריקס ובצמרא מ'ו מטופל ואין לו כו' כפרש"י מ'ח שלבו דואג עליו והפוסקים מ'ט לא הביאו דין זה גבי דיני ש"ך ששנינו ג"כ שם רגיל ופרקו נאה ומרואה לעם וקולו ערב ונראה דלא נאמר שיהא מטופל צננים ועני אלא בצדר תעניות בכל צרה שלא תבא ולזה אמר שש"ך המתפלל יהיה עני ואמר ובתנאי כי יעטוף שיש לו גלימא לעטוף כו' וע"פ מ"ש צנדרים ג' צר"י צ"ר אלעאי שהיה עני ולא היה לו רק גלימא אחת ואשחו כדנפקא לחוץ היתה מכסה זו והוא כדבעי לללוי היה מכסה זו וכשגזר ר"ג תענית לא אול לשם לפי שלא היה לו טליה לעטוף זו כמפורש שם ואמר כ"כ יהיה הש"ך עני שלפני ה' יספוך שיחו שדואג ומכוין לבו יותר מעשיר. ואמר יא' ה' שמעה וגו' יב' שועתי אליך ה' לפי שיש מקטרגים טורפין תפלת אדם צפניו יג' ויש סנגורים שמיציין תפלת אדם לפני ית' צ"ה ע"כ בקש אליך תבא שועתי ולא יפסיקו המקטרגים ולא אצטרך גם לסנגורים ואמר על הגלות שאמר יד' והסתרחי פני מהם ע"כ בקש דלל תסתיר פניך ממני ביום צרה שעליהם נתקנו סדר תעניות וצרכותיה גם הטא אונן לי ביום אקרא דהיינו צי' ימי תשובה דקריאת יחיד נשמע ג"כ אז כמפורש פרק החולץ יד'ו. ואמר כי כלו צעשן ימי ועצמותי כמוקד וגו' הזכיר הגלות צעינו עשן ואש שעושין א"ה יו' צלדיקים ע"י עלילות שקרים וכמ"ש דניאל יז' ונכשלו בחרב וצלהבה וגו'. ואמר הוכה כעשב ויבש גו' דהיינו מרוב הרגל תעניות שכתתי מאכול לחמי מקול אנחתי דצקה וגו' ע"פ מ"ש פ' אע"פ יח' אנחה שוברת חצי גופו של אדם דהיינו שנדבק הבשר ביותר לעצם וכאילו נתקצר הגוף. דמיחי לקאת מדבר הייתי ככוס וגו' הן עופות שזועקים ציללה ותאניה ואין מי שומע להם צמדצר ובחרצות כך ישראל צגלות צועקים על עושקיהם צעלילות לפני המלך והשרים ואין מי שומע להם ואמר ולא עוד שאין שומעין לי להצילני מעושקי אלא שהם תרפוני כל היום על כך. ואמר כי נשאחני ותשליכני כמ"ש יט' השליך משמים ארץ וגו'. ואמר ימי כלל נטוי וגו' שהם כללי ערב ור"ל שעת זמנן הגאולה הגיע כמ"ש ס' והיה לעת ערב יהיה אור וגו' דהיינו כשהיו צתכלית השפלות כמ"ש סא' כי אולת יד ואפס עצור וגו'. ואמר ואתה ה' וגו' ע"פ מ"ש סב' בעוה"ז נקרא בל"ז ובעוה"צ נקרא צ"ה שנאמר סג' זה שמי לעלם וזה זכרי לדור דור וגו' וז"ש שעד היום צגלות ה' לעולם תשז דהיינו בעולם עליון ואיך נגלית למטה רק זכךך שהוא א"ד לדור ודור למטה הנה בל העת שאתה תקום מלמעלה למטה ותרחם ליון צשם הוי"ה שהוא שם הרחמים כי בל עת לחננה וכמ"ש סד' ולכן יחכה ה' לחננכם וגו' כי בל מועד שאמר דניאל סה' עד עת מועד וגו' ולפי שאמר סו' אז תרנה הארץ וגו' אמר כי בבר רלו עבדיך צגלות המר גם אצניה ואת עפרה הוסיפו לחננה לא כדור המדצר שמאסו בזה שע"כ נגזר עליהם הגלות ממנה ואז כשתגלה שכינתך צשם הרחמים סז' אז ירלוא גוים שם ה' וגו' גם ירלוא כי צנה ה' ליון ונראה שהוא בונה צעמנו ובצמדו כמ"ש סח' ואני אהיה לה מומת אש. ואמר דבעת ההיא פנה אל תפלת הערער וגו' ובמדדש סט' פנה אל תפלת ערערים מצעי ליה צלשון רצים כדכתיב ולא בזה את תפלתם אמר ר"י כלפי הדורות אמר שאין להם כהן ולא צהמ"ק שיכפר אלא התפלה שמתפללין ברי"ה וביום הכפורים ונראה דר"ל שהערער דנקט צלשון יחיד הוא הש"ך שמעמידין הקהל בצהכ"נ צמקום כ"ג ברי"ה וביוה"כ וע"י תפלתו שמתפלל עליהם לא בזה את תפלתם כמו שענה לדוד ושלמה. ואמר תכתב זאת לדור אחרון וגו' ע"פ מ"ש ע' א' כחוב זאת זכרון וגו' אמחה את זכר עמלק כי יד על כס יה וגו' מדור דור שאין הכסא והשם שלם עד שימחה לעתיד זכר עמלק ואמר פ' עושין פסין ע"ב דיו לעולם הזה שישתמש צי' אותיות י"ה שנאמר עג' כל הנשמה תהלל י"ה והוא מצוטר שם עד' ע"פ מ"ש עה' אין כן דוד בל עד שיכלו נשמות שצגוף וז"ש כל הנשמה כלומר כל זמן שיש נשמה להצבראות תהלל י"ה צשמי אותיות וז"ש כאן תכתב זאת מה שנאמר כחוב זאת וגו' היינו לדור אחרון מאותן דור ודור וכל זמן שעדיין עם נברא מהנשמות שצגוף תהלל י"ה. ואמר כי אז השקיף שם ה' וגילוי שכניחו ממרום קדשו על הארץ לשמוע אנקת אסיר וגו' שהם בני הגולה ולפתח בני תמותה שכל ישראל נקראו על שם יוסף שהוא כן רחל שנקראת תמותה שמצבה על צניה. ואמר אז יספרו וידברו צליון שם ה' מלא מה שהיה אסור עד עתה וגם תהלמו צירושלים שעל זה הנס יאמרו הלל דבכל זמן שהם צגולה גם אם נעשה להם נסים לא יאמרו כדלמדיין צמגילה ע"ו דאין אומרים הלל על נס שצחזך לארץ וזה יהיה הנס גדול כ"כ צהקצן וגו' וממלכות לעבוד את ה' צשם מלא.

הגהות והערות

[א] נדצ"ל "כו". [אז תהלים קבא (כל המזמור)]. [לז ר"ה דף יא ע"א. [אח שבת דף נה ע"א ע"ש. [טן מלכים א' יח, כו. מן תהלים קל (כל המזמור). מאן יונה ב, ג. מבן יונה ג, א. מגן ואת "שלמה" בנו. מדן מלכים א' ח, לג-לו. מהן לפנינו ברש"י לא נזכר "ישוב" ויתכן שהוא תוספת פירוש של רבינו ברש"י. מון תהלים קב. מון לקמן דף טז ע"א. מהן לקמן דף טז ע"א ד"ה מטופל. מטן או"ח סימן גג בדיני ש"ך. גן דף מט ע"ב. נאן תהלים קב, ב. גבן "ושועתי" אליך "תבא" (ה). גנן ע"י ברכות דף ה סוע"ב. נדן דברים לא, יז. נהן יבמות דף מט ע"ב וכ"ה ברי"ה דף יח ע"א. נון "אומות העולם". נון דניאל יא, לג. נהן כתובות דף סב ע"א. נטן איכה ב, א. סן זכריה יד, ז. סאן דברים לב, לו. סבן פסחים דף ג ע"א. סגן שמות ג, טו. סדן ישעיה ל, יח. סהן דניאל יב, ט ושם עד עת קץ. סון ויקרא כו, לר. סון תהלים קב, טז. סהן זכריה ב, יט. סטן שוחר טוב מזמור קב. ען ע"י זוה"ק בהר דף קט ע"ב בניצוצי אורות ממילת אוה למושב לו, ובתנחומא סוף כי תצא. עאן שמות יז, יד. עבן עירובין דף יח ע"ב. עגן תהלים קג, ו. עדן בחידושי רבינו לעירובין ד"ה כל הנשמה. עהן יבמות דף סב ע"א. עון דף יד ע"א.

עין משפט
נר מצוה

רבינו חננאל

הגהות וצייונים

של

חסידים לא נאמר אלא עניים,
וה"ל הם חסיד נמי או
דברת בחזון לחסידך ולא
לענוך וי"ל הם חסידים חסיד
וכ"ש עניים אבל לענוך גאולה
פשיטא מלה ארסם בחשובי וגדולים
יותר: **ואי** אשמעינן הני תרתי
דלא ידיע שבחייהו. והקשה הר"ר
אלחנן לישמעלין שחם ידיע שזחא
וקמה דפסדא וכ"ש אינן וי"ל דלא זו
אף זו קמני: **בהמה** ע"מ
לשחוט מהו. תימא מאי צעי ומאי
פליגי ר"מ ורבי יהודה בסמוך הם
אפי' בסתם אמרינן לעיל^ל אימור
לשחיטתו וצנה ולפי' רש"ס דלא
מיידי לעיל אלא צפרה דוקא ניחא
וי"ל לפ"ה דהכא מיידי צעגלים
וקיימים שאסור למכור להם:
הא

הא

וְלֹא בְּהִגְדֵי צִבְעוֹ [שָׁרָא] אִשָּׁה. שׁוֹכֵר אֶת
צֶהֱן שְׂמִיפִין אוֹתָהּ וּמֵהֶרֶר אַחֲרֶיהָ:
לִמְיָן אִזּוֹ לִשְׂמָאל לִכְנֶס מִמַּצִּי"ל לַמִּזְבֵּי
זֹאת דְּלִיטוֹ רֹאהָ אוֹתָהּ מִרְחוֹק צֹאהָ כְּגֹ

וְלֹא בִבְגָדֵי צִבְעָה [שֶׁל] אִשָּׁה *וְלֹא בַחֲמור
וְלֹא בַחֲמורה וְלֹא בַחזיר וְלֹא בַחזירה וְלֹא
בַעֲפֹפֹת * בְּזֶמֶן שֶׁנֶּזְקֵקִין זֶה לָזֶה וְאִפִּילוּ מִלֵּא
עֵינַיִם כִּמְלֵאךְ הַמּוֹת אָמְרוּ עֲלָיו עַל מִלֵּאךְ
הַמּוֹת שֶׁכּוֹלוּ מֵלֵא עֵינַיִם בִּשְׁעַת פְּטִירוֹתוֹ
שֶׁל חֹלֶה עֹמֵד מֵעַל מְרֹאשׁוֹתָיו וְחִרְבוּ
שְׁלוֹפָה בִּידוֹ וְטִיפָה שֶׁל מֶרֶה תִּלְוִיהָ בּוֹ
כִּיכִין שֶׁחֹלֶה רֹאה אוֹתוֹ מִזְדַּעְזַע וּפּוֹתַח פִּיו
וְחוֹרֶקָה לְתוֹךְ פִּיו מִמֶּנָּה מֵת מִמֶּנָּה מִסְרִיחַ
מִמֶּנָּה פְּנֵיו מוֹרִיקוֹת קֶרֶן זוֹיֹת הוּאִי: וְלֹא
בִבְגָדֵי צִבְעָה [שֶׁל] אִשָּׁה: א"ר יְהוּדָה אָמַר
שְׁמוּאֵל *אִפִּילוּ שְׁמוֹחִין עַל גְּבִי כּוֹתֵל א"ר
רַבִּי פֶּפְפָּא *וּבִמְכִיר בַּעֲלִיָּהּ אָמַר רַבִּי דִּיקָא נָמִי
דִּקְתָּנִי וְלֹא בִבְגָדֵי צִבְעָה * אִשָּׁה וְלֹא קִתְּנִי וְלֹא
בִבְגָדֵי צִבְעוֹנִין שִׁמְעָה מִיָּנָה אָמַר רַב חֲסֵדָא
הֵנִי מִיָּלִי בַּעֲתִיקִי אֲבָל בַּחֲדָתִי לִית לִן בָּהּ
דָּאִי לֹא תִימָא הֵכִי אֲנִן מִנָּא לֹאשְׁפוּרֵי הֵיכִי
יִתְבַּיֵּינָן הָא קָא מִסְתַּכֵּל וְלִטְעֵמִיד הָא * דָּאִמַּר
רַב יְהוּדָה *מִן בְּמִינוֹ מוֹתֵר לְהַכְנִיס כִּמְכַחֵל
בִּשְׁפוּפֶרֶת הָא קָא מִסְתַּכֵּל אֵלָּא בַּעֲבִידֶתִּיהָ
טְרִיד ה"ג בַּעֲבִידֶתִּיהָ טְרִיד אָמַר מִן מִמֶּנָּה
מֵת נִימָא פְּלִיגָא דְּאֲבוּהָ דְּשְׁמוּאֵל דָּאִמַּר
אֲבוּהָ דְּשְׁמוּאֵל אָמַר לִי מִלֵּאךְ הַמּוֹת אִי
לֹא דְחִיּוּשָׁא לִיקְרָא דְּבִרְיִיתָא הוּא פֶּרְעָנָא
בֵּית הַשְּׁחִיטָה כְּבֹהֵמָה דְּלִמָּא הֵהִיא טִיפָה
מִחֲתָכָה לָהּ לְסִימָנִין מִמֶּנָּה מִסְרִיחַ מִסִּיעַ
לִיָּה לְרַבִּי חֲנִינָא בַר כְּהֵנָּה דָּא"ר חֲנִינָא
בַר כְּהֵנָּה אָמַרִי בִּי רַב הַרְצָה שְׁלֹא יִסְרִיחַ
מִתּוֹ יִהְיֶכְנוּ עַל פְּנֵיו: * ת"ר * וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל
דְּבַר רַע *שְׁלֹא יִהְרַח אָדָם בְּיוֹם וַיָּבוֹא לִידִי
טוֹמְאָה בְּלִילָה מִכָּאן * א"ר פִּנְחָס בֶּן יִאִיר
*תּוֹרָה מְבִיאָה לִידִי זְהִירוֹת וְזִירוֹת מְבִיאָה
לִידִי זְרוּרוֹת וְזִירוֹת מְבִיאָה לִידִי נְקִיוֹת

שנות מביאה לידי טהרה וא טהרה מביאה
לביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי
לידי (קדושה קדושה^י) מביאה לידי רוח
ידי תחיית המתים וחסידות גדולה מכולן
סידך ופליגא דרבי יהושע בן לוי דא"ר
גולן שנאמר "רוח ה' אלהים עלי יען משח
לא נאמר אלא ענוים הא למדת שענוה
כו': ת"ר^י מוכרין להן אילן על מנת לקוץ
אומר אין מוכרין להן אלא קצוצה שחת
ודה ר"מ אומר אין מוכרין להן אלא גזוזה^י
ברי רבי יהודה ר' מאיר אומר אין מוכרין
ממענין אילן בהא קאמר רבי מאיר כיון
איי^י דכי משהי לה פסיד אימא מודי ליה
י תרתי משום דלא ידע שבחיהו אבל
די ליה לר' מאיר ואי אשמעינן בהא בהא
מא מודי ליה לרבי יהודה צריכא איבעיא
מהו התם טעמא מאי שרי ר' יהודה
י משהי להו אבל בהמה כיון דברשותיה
או דלמא לא שנא ת"ש דתניא 'בהמה ע"מ"
דבי מאיר אומר אין מוכרין לו אלא שחוטה:
בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות ובסוריא

קע: ואין צריך לומר שדות. דאכא תרתי לאיסורא ברה לקדושא ארץ ישראל שלא על פי הדבור ובלא

וְלֹא בַּגְדֵי צִבְעָ [שָׁל] אִשָּׁה. שׁוֹכֵר אֶת הָאִשָּׁה כְּמוֹ שֶׁהָיָה מְלוּבָשֶׁת בְּצֵן שֶׁמִּיפִין אוֹתָהּ וּמֵהִרְבֵּה אֲחֵרִים: קִרְן זוֹיֹת הוּא. כִּשְׁפוּנָה לִימֵין אוֹ לִשְׂמָאל לִיכַס מִמֶּנִּי לְמַדִּי וּפּוֹגֵעִין זֶה אֶת זֶה בְּקֶרֶן זוֹיֹת דְּלִיטוֹ רֹאֵה אוֹתָהּ מִרְחוֹק בָּאֵה כְּגֵדוֹ שִׁיעָם עֵינָיו: בַּעֲלִידָן. הָאִשָּׁה הִרְגִּילָה לְלוֹבֵשׁ: צִבְעָ אִשָּׁה. מִשְׁמַע שְׁמִירָה: בְּגָדֵי צִבְעוֹנִין. (ב) אִינוֹן שֶׁל נָשִׁים וּמִדְקָתֵי בְּגָדֵי צִבְעָ אִשָּׁה מִשְׁמַע שְׁמִירָה: בַּעֲתִיקוֹ. שֶׁלִּבְשָׁתָּהּ וְכֵּן רֹאֵה אוֹתָהּ מְלוּבָשֶׁת בְּצֵן וְכִשְׁחֹזֵר וְרֹאֵה אוֹתוֹ מִזֵּכֶר

(ה) "ב"מ 77 (ל. 65).
 (3) כחצות מו" (ג) שקלים
 77 ו. ע"ש (במשנה)
 שבמשניות סוף סוטה
 איתא בנפולא חזרה ע"ז:
 "בחי"ט" (77) [וערך טז]:
 (ה) [מוספתא פ"3 ה"ב],
 (1) לפנינו בס"ג איתא
 בכרמ כ"א, (ז) [מס' דרך
 חן] רבה פ"א:
 (ז) [וע' ע' מוס' יבמות
 קג: ד"ה המסוללים],
 (ט) [77 טו.].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה צגדי
לבעוין אינן אלא שלי:

הנהגות הנר"א

[א] גמ' טהרה מביאה
ל'ידי חסידות. נ"נ
ט"ס ועי' נחלופי גרסאות
(וכמ"ס הרש"א):

תורה אור השלם

(א) כִּי תֵצֵא מִחֻמָּה עַל
אֹיִבֶיךָ וְנִשְׁמֶרְתָּ מִכָּל
דְּבַר רָע: [דברים כג, י]

(ב) אז דברת בחזון
לחסידיך ותאמר
שויתי עזר על גבור
הרימותי בחזר מעם:
[תהלים פט, כ]

(ג) רוח אדני אליהם
עלי עין מושח יי אתי
לכשר ענוים שלחני
לחכש לנשברי לב
לקרא לשבויים דרור
ולאסורים פקה קוח:
[ישעיה סא, א]

ליקומי רעז"י

[illegible]

לשחת וכי"מ מהצריכותא (רש"י:) [ו ר"י אלמנדרו ובתי"א "אבל קמה דאי משהה לה פסדא"] ["ממבוי" ליתא בכת"א:] [ה] צ"ל שהבחיפ' (רש"י, וכי"מ בכת"א:) [ט באה (אלמנדרו, נמוקי יוסף:)
[פ צ"ל שהתעלה (דפר"י:) [כ בכת"א ור"י קמה:] [כ] בכת"א ונוסף שהבה:] [כ] כיבוש יחד כיבוש כצ"ל [ל"ס] (גליקון). הלחם סתרימ אינו מגיה אלא מביא שכן מצא בנסתח אשילאי (הכוונה לדפוס
נפוק) ועי"ש שדו בנסתחא. ובאשנתי חת רש"י ובכתי"א ליתא "כיבוש" בכתא:] [כ] מגיה דפר"י הורסימ "אני שיל"א

מִנְחַת חוֹת פָּרְקֵי סֵפֶר מִסֵּל יִשְׂרָאֵל

טז	הַקְדָּמַת הָרֵב הַמְחַבֵּר זִלְלָה	טז
כא	בְּבִיאֹר חוֹבֶת הָאָדָם בְּעוֹלָמוֹ	כא
לז	בְּבִיאֹר מִדַּת הַזְּהִירוֹת	לז
מג	בְּחֻלְקֵי הַזְּהִירוֹת	מג
נו	בְּדֶרֶךְ קִנְיַת הַזְּהִירוֹת	נו
עח	בְּבִיאֹר מַפְסִידֵי הַזְּהִירוֹת וְהַהֲרָחָקָה מֵהֶם	עח
צא	בְּבִיאֹר מִדַּת הַזְּרִיזוֹת	צא
קה	בְּבִיאֹר חֻלְקֵי הַזְּרִיזוֹת	קה
קיד	בְּדֶרֶךְ קִנְיַת הַזְּרִיזוֹת	קיד
קיט	בְּבִיאֹר מַפְסִידֵי הַזְּרִיזוֹת וְהַהֲרָחָקָה מֵהֶם	קיט
קלא	בְּבִיאֹר מִדַּת הַנְּקִיּוֹת	קלא
קמ	בְּפָרְטֵי מִדַּת הַנְּקִיּוֹת	קמ
קסב	בְּדֶרֶךְ קִנְיַת הַנְּקִיּוֹת וְהַהֲרָחָקָה מִמַּפְסִידֵיהֶן	קסב
קסה	בְּבִיאֹר מִדַּת הַפְּרִישׁוֹת	קסה
קפ	בְּחֻלְקֵי הַפְּרִישׁוֹת	קפ
קפד	בְּדֶרֶךְ קִנְיַת הַפְּרִישׁוֹת	קפד
קצא	בְּבִיאֹר מִדַּת הַטְּהָרָה	קצא
רב	בְּדֶרֶךְ קִנְיַת הַטְּהָרָה וְהַהֲרָחָקָה מִמַּפְסִידֵיהֶן	רב
רח	בְּבִיאֹר מִדַּת הַחֲסִידוֹת	רח
ריד	בְּחֻלְקֵי הַחֲסִידוֹת	ריד
רנז	בְּמִשְׁקַל הַחֲסִידוֹת	רנז
רסד	בְּדֶרֶךְ קִנְיַת הַחֲסִידוֹת וְהַהֲרָחָקָה מִמַּפְסִידֵיהֶן	רסד
ער	בְּבִיאֹר מִדַּת הָעֲנֻוָּה וְחֻלְקֵיהֶן	ער
רפט	בְּדֶרֶךְ קִנְיַת הָעֲנֻוָּה וְהַהֲרָחָקָה מִמַּפְסִידֵיהֶן	רפט
רצט	בְּבִיאֹר מִדַּת יִרְאֵת הַחֲטָא	רצט
שיב	בְּדֶרֶךְ קִנְיַת יִרְאֵת הַחֲטָא וְהַהֲרָחָקָה מִמַּפְסִידֵיהֶן	שיב
שיז	בְּבִיאֹר מִדַּת הַקְּדוּשָׁה וְדֶרֶךְ קִנְיַתָּהּ	שיז

בעקבות אמונתינו השלמה בהקב"ה ובטחוננו שכל דעביד רחמנא
לטב עביד, אנו אומרים "ברוך ה'" אף כאשר העניינים אינם נראים
כה כשורה.

בפי ישרים תתרומום (תפילת שוכן עד).

בשם אדמו"ר הה"ק מו"ה ישראל מרוזין זי"ע ועכ"י, בתפלת שחרית דשבת
נוסח הלשון בפי ישרים תתרומום וכו'. ואמר על שינוי הלשון, דהנה ידוע
שכל צדיק שהוא גדול יותר מחברו הוא יותר בהסתר, על כן אמר בפי
ישרים, שלפי שהם במדרגה קטנה, לכן כתיב אצלם בפי, שהוא יותר
בהתגלות פיה. ואחר כך אמר בשפתי צדיקים תתברך, שהם גדולים יותר
קצת, על כן כתיב אצלם בשפתי שהם יותר בהסתר, ואחר כך ובלשון
חסידים תתקדש, מפני שהם גדולים יותר מצדיקים, על כן כתיב אצלם
בלשון, מפני שהם יותר בהסתר, ואחר כך בקרב קדושים, שהם במדרגה
גדולה יותר מכולם, על כן כתיב אצלם בקרב, שהם בהסתר יותר מכולם,

20/08/2018

פה כן כתב הרשב"א בעין יעקב סוף פ"ק דתענית, אבל לדעת רש"י שם ישרים עדיפי מצדיקים,
ועיין במהרש"א שם שהביא ראיה מהנוסח הזה להרשב"א. ועיין בראשית רבה ספ"ו אברהם יצחק
ויעקב נקראים ישרים, וע"ש בפי' מהרז"ו ובפירושו למדרש רבה פ' מצודע ריש פי"ו. ולפי מה
שכתב הרב מלבי"ם ז"ל בתהלים ל"ב וצ"ו, דישרים היינו שלבם נוטה אל הישר, וצדיקים הם
הכובשים את יצרם, וישרים גדולים מהם ע"ש, ממילא הדבר תלוי בחקירת הרמב"ם בפ"ו משמונה
פרקים, אם הכובש יצרו עדיף, או החסיד שאינו מתאוה לעבירה כלל, ויעו"ש שלחלק יצא,
דבמצות השכליות החסיד עדיף, ובמצות השמעיות הכובש יצרו עדיף ע"ש. והרב יעב"ץ בהגהותיו
העיר ממה שאמרו (סוכה נ"ב ע"א) כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, וכבר הזכיר מזה הרמב"ם
שם [ובעל העקידה שער ק' דחה ראיה זו ע"ש]. אמנם לכאורה קשה, דשם בסוכה איתמר זה, על
העובדא דההוא גברא דאמר לההוא איתתא נקדים וניזיל באורחא וכו', ואמר אביי דלא היה מצי
לאוקמיה אנפשיה, והרי איסור אשת איש ודאי הוא ממצות השכליות [ומה שכתב הרמב"ם שם
דגילוי עריות היא ממצות השמעיות, כבר רמז הגרי"ב שם ובהגהותיו ביומא דף ס"ז ע"ב, דעריות
שגם בן נח מחהר עליהן ודאי הם מהשכליות], וקשה על סברת הרמב"ם וצריך לומר לדעתו דהיה
איתתא פנויה היתה ולא קשיא, וגם בלאו הכי נראה כן, ועוד יש ליישב באופן אחר. ומה שהעיר
עוד היעב"ץ ממאמרם (ברכות ל"ד ע"ב) במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אין
עומדין, כבר העיר כן העקידה שם, וזכר שהרמב"ם בעצמו הביא זה בחבורו פ"ז מתשובה, וכתב
דאפשר שיעמידו במצות שמעיות, אבל לא יספיק להעלות מדרגתם כל כך וכו', אבל באמת
הרמב"ם שם בה"ג מזכיר תשובה מזנות וגזל וגנבה, ובה"ד מזכיר מאמר הנ"ל וכתב הטעם משום
שכובש יצרו, הרי דגם בעל תשובה שעבר על מצות שכליות, גדול מצדיק גמור מטעם זה, והרי
זו סתירה להכרעתו הנ"ל. ועיין עוד במהרש"א לברכות שם מה שכתב בפלוגתתם, והרחיב הדבור
בזה העקידה שם, וכבר האריכו בחקירה זו המחברים ואכמ"ל.

עד כאן דבריו הקדושים זלה"ה^פ. ולפ"ז נראה לומר בקושית הגמרא (ברכות דף י' ע"ב) על הפסוק איש קדוש עובר עלינו, ופריך בגמרא מנא הוא ידעה, ולכאורה אין לו הבנה מה פריך, דשפיר הוא ידעה שראתה שעסק יומם ולילה בתורה ועבודה ומעשים טובים. ולפי הג"ל אתי שפיר, משום שהיא אמרה איש קדוש דייקא, פריך בגמרא שפיר מנא הוא ידעה, והא קדוש הוא בלב שהוא בהסתר גדול כנ"ל והבן^פ.

^{קטעי} דבר זה עומד בניגוד חריף לדרכם של אומות העולם. ככל שאדם "גדול" יותר כך נהיה יותר מפורסם וידוע. יותר מכך, "גדלותו" נקבעת לפי סממנים חיצוניים כגון מראהו, יכולתו הספורטיבית, ועוד. חיי הפרטיים, לעומת זאת, עלולים להכיל בתוכם אפס מוסר והגינות. גדולי התורה, בניגוד מוחלט, מצטיינים בכל שטחי פיתוח אישיותם. ועוד, ככל שגדולים יותר, כך מסתירים הם גדלותם, בהכרה כי גדלותם נועדה לסייע להם בעבודת ה' ולא להביא אחרים לעבוד אותם.

אוצר החכמה

יחדשהו (ברכת החדש).

בברכת החודש שמברכים בשבת קודם ראש חודש יחדשהו הקב"ה, אחר כל הברכות המבוארות שם, אומרים ונאמר אמן. אמר הה"ק המהב"ר, שגם זו היא ברכה בפני עצמה, היינו שיהיה חודש מבורך כזה, שיהיו בין ישראל רק שמחות וכל טוב וסעודות מצוה, וכל אחד יברך את חברו שיזכה לשמחות נוספות והוא יענה אמן, וכמו כן חברו יברך אותו על שמחתו וגם הוא יענה אמן, וזהו ונאמר אמן^פ.

פז אמנם דע, אף דהרמב"ם קורא למי שאינו מתאווה חסיד, הן ישרים דכאן, והן חסידים דכאן, הם העושים לפני משורת הדין. אחרי כתיב ראיתי בספר ערכי הכנויים ערך ישרים מה שכתב בזה, והביא מצוואת רבי אליעזר הגדול דצדיקים עדיפי מישרים ע"ש.

פז בספר רביד הזהב פרשת קרח מביא גם הפירוש הזה בשם הה"ק מרוזין ז"ל. מובא גם בעירין קדישין, ובדברי יחזקאל פרשת האזינו בשם הרה"ק מרוזין.

פח מובא בדבש השדה אות ה', וטעמי המנהגים, עמ' קצד. ומוכן דנאמר כן רק לטובה על הברכה שירבו שמחות בישראל, ואתי שפיר מה שהקשה נכד רבנו מהרי"מ מארילוס אבד"ק בוקארעשט, דהא גם על אל מלא רחמים אומרים ונאמר אמן, ותפילה זו מובאת בפמ"ג או"ח סי' תקמ"ז א"א סק"ב.

[illegible]

קרי' כיב שמואל והוא בר ג'ב שנין
 שמואל יצ' שנה שנה בשנה ר'
 שמואל דכדכז (מחלל א) ועלי
 מנה ועלי היה נצח וסופט אר'
 וסאל היה נצח וסופט י' שני
 ס מלכות סאל דלחמל נסדר
 (ס) נמלל שיה שמואל בן מנה
 כספסמ מלכות שופט ומי שנה
 נסר ראשונה שיה עלי נצח
 ותרמח שני ופלגל דסאל
 נ' הר י"ב שני ולחי קא פיר'
 סיד ומורי ס"י חשיב הי ארעסי
 ד' דעלי קודס שנשבה הארון
 ותו יום שנשבה מת דכדכז (י) ויהי
 כיצרו ארון הללסי ופול אחרות
 נצד מפרקמו וגו' הארון היה
 ד' ארצנד גנבנה עשרים שנה
 מבי (מחלל א) וירבו הימים
 ו עשרים שנה וינהו כל בית
 סלל אחרי ה' ומד שנמלך דוד
 שלסי דיינו לאחר שנמלך
 און שבע שנים ומת (מחלל א) ויצאו
 אל ותסבו ארעסי שיה עלי
 עשרים שנה שיה הארון צמח
 נדב הינו שנים נמלל שיה
 שנה מטנדל שמואל עד שנה
 ירון שירשליס אפי' נולד בשנה
 אשונה א"כ ני לפחות ח' שנה
 ירון (י) און שבעה חדשים (י) היה
 ירון בשנה פלשמיס (י) נלל קא חשיב
 ירון נדבד דשעת הירון נמלל שיה
 ונה שים ממימת שמואל עד
 הארון לירושלים שהרי היה
 החדשים ממימת שמואל קודם
 שסו דוד למלך כצנצון ומלך
 שים ומתה ומד מלך ירושלים
 יא הארון ועמה הסר שמונה
 מן שנים שנים שיה מטנדל
 אל עד הכהת הארון וסאל י"ב
 ש: (עקב אבינו יסאל ומל
 שמע (י) דכדכז) ויגוע וסאל
 ו ימת דמפרש כסוטה (ד' א)
 ג' משה דחושב:
 ומכירה כסמינא פי'
 וצורה שנה עליה
 ומכירה שרה אותה (י)

וְהָיָה זֶכְרוֹ וְעֵתָהּ (אֶסְפִּי) ^(א)
 שֶׁהָיָה שָׁמַיִם עָלֶיךָ מְנוּחָה לִיכָּר
 וְשָׁכַח כְּלוּמָר אֲדֹמָה יוֹם נִחְסֵשׁ
 יָצִים שָׁנָה כְּמַפְרָשׁ בְּקֶרֶל ^(ב)
 שְׁקוּלָה כְּשֵׁתִים וּמֹאֵי
 שֵׁתִים רְעוּת עֲשֵׂה עִמָּי
 חַיִּים לְחֻצוֹב לָהֶם בִּי
 וְכֹתִיב בְּהוּ ^(ג) כִּי עֶבֶר
 שְׁלָח וְהִתְבַּנְּנוּ וְאֵד
 וְהִמָּרָה לֹא אֲלֹהִים וְאֵד
 יוֹעִיל תֵּנָּה כּוֹתִיִּם ^(ד)
 עוֹבְדֵינִי לְמִים וְאֵעִי ^(ה)
 אֶת הָאֵשׁ לֹא הִמָּרָה
 כְּבוֹדִי ^(ו) בְּלֹא יוֹעִיל וְאֵד
 מִ"ד ^(ז) וְיִהְיֶה כְּאִשֶּׁר זָקֵן
 כּוֹלֵי הָאֵי וְהָאֵד בִּרְנִי
 בְּנִי ^(ח) שֶׁנָּה וְהוּא מִיתָת
 אֵל ^(ט) הֵכִי אֶד־יִוְנָן
 נִחְמָתִי כִי הִמְלַכְתִּי ^(י)
 רַב־שָׁע שְׁקֻלָּתִי כִּי
 מִשָּׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנֵי
 מִה מִשָּׁה וְאַהֲרֹן לֹא
 בְּחִיִּים אָף אֲנִי לֹא
 בְּחִי אֲמַר הִקְבֵּה הִי
 לֹא קָא שְׁבִיק שְׁמוּאֵל
 מְרַנְּנֵי אֲבִתְרִיהָ לֹא לֹא
 שְׁמוּאֵל כְּבֵר הִנְעִימָה מִלִּי
 נִוְנָעָה כְּחִבְרָתָהּ אֶפְרַיִם
 הִקְבֵּה אֶקְפִּיז עָלָי
^(א) וְשִׁאוּל יוֹשֵׁב בְּגִבְעָה
^(ב) וְכִי מִה עֵינֵי גִבְעָה
 לֶךְ מִי גֵרָם לְשִׁאוּל
 שְׁנִים וּמִזְחָצָה תִּפְלָתָהּ
 וּמִי מִידְחֵי גִבְרָא מִי
 שְׁמוּאֵל בִּרְנִחְמֵי אֶד־
 חֲצֻבְתִּי בְּנִבְיָאִים
 בְּמַעֲשֵׂיהֶם לֹא נִאֲמַר
 מִידְחֵי גִבְרָא מִקְמֵי גִבְ
 הוּא יִתְבִּי בְּסִעּוּדָתָא אֶד־
 לִימָא מִר מִלִּתָּא אֶד־

שֶׁשִׁקְלָהָ בַשִּׁתִּים. לְדוֹמִים וְקִדְרִים כְּדִמְפָּרָם שֶׁהָרֹשׁ מַשְׁטֵיחַ לָא רְלוּ
הֵימֵנו מִן לְדוֹמִים¹⁰ וְקִדְרִים (ב) אֲעִיב יִצְחָקָם מִפְּתוּחַ לֹא רְלוּ
לְהַמְיֵר וְעַמִּי הַמִּיכְרו בָּחֹר וְלֹא עוֹד אֵלֶּה בָּלָא יוֹעִיל: וְהַחֲמִיד (ג) וְלֹא
מִתְנוּעַד קֶטֶן (דף כח.) וְ
כִּי יִדְרוּ ע"ז דְּרַכְתִּיב¹¹ כִּי
אוֹתִי עֲזוּב מִקּוֹר מִים
יִזְוֹת בְּאֵרוֹת גִּשְׁבִּים
אֵין כְּתִיבִים וְרָאוּ וְקִדְרִי
וְהַהִימֵר גִּי אֱלֹהִים
הַמִּיר בְּכִדּוֹ בִּלְאִי
וְיִבְרִים לֹא־שׁ וְקִדְרִים
וְדוֹעִים שֶׁהִמִּים מִכְּבִין
אֱלֹהֵיהֶם וְעַמִּי הַמִּיר
ל רַב נַחֲמֵן לִר יִצְחָק
מִזֶּל וְזִי סִיב שְׁמוּאֵל
הַהוּא דֹאמֵר מִר¹² מֵת
שֶׁל שְׁמוּאֵל הַרְמִיתִי
ל רַב נַחֲמֵן לִר יִצְחָק
שֶׁת שְׁאוּלִי אִמֵּר לִפְנֵי
שֶׁה וְאַהֲרֹן¹³ דְּרַכְתִּיב
שְׁמוּאֵל בְּקוֹרֵא שְׁמוֹ
בְּמִלּוֹ מַעֲשֵׂה יִדְיָהם
יִתְבַטֵּל מַעֲשֵׂה יִדִּי
אֲעֵבִיד לִימֹת שְׁאוּל
יִמֹת שְׁמוּאֵל אֲדוֹמֵר
יִזְוֹת שְׁאוּל וְלֹא לִימֹת
שֶׁת דוֹד¹⁴ וְאֵין מַלְכוּת
כְּמֵלֵא יִנְיָא אִמֵּר
וְקֵנָה הֵייוֹ דְּרַכְתִּיב
תַּחַת הָאֵשֶׁל בְּרַמְה
יִצְל רַמָּה אֵלֵא לֹמֵר
שִׁישֵׁב בְּבִעְכָּה שְׁתִּי
שֶׁל שְׁמוּאֵל הַרְמִיתִי
זִי גִבְרָא אֵין דֹא"ד
יִיחֻתָּנ¹⁵ מִי"ד עַל כִּי
נִתְּנִים בְּאִמְרֵי פִי
לֹא בְּאִמְרֵי פִי אֱלֵמָא
א רַב נַחֲמֵן וְר יִצְחָק
ל רַב נַחֲמֵן לִר יִצְחָק
הִכִּי א"ר יִיחֻתָּנ אֵין

[illegible]

הגהות הב"ח

ד'ש"י ד"ה ששקול
נ"ב מלחן ד'ש"י
ענע למה גורם כוהנים
ידון לזרים וקדושים
ד'קס לאש וז"ה
קוט ע"ש (3) ד"ה
ומר מר כי של שמואל
מתי כרת הלא נבט
עמר מפני מה נבט
שטס כי כלי וזית
נמקס: (3) תוב
ומו כי זיתן צבעה
זיס שהיה הרוקן כי
נת הרוקן ונמצא
שטס: (7) ד"ה
ד'ו וכן משמע
מדמריב ינוע:

גליון תש"ם

ת"י גמ' ואין
כרת ברגעת
ברתה. שנת ל'
ע"א:] :

ליקוּמֵי רַע"י

(נדפס בסוף המסכת)

רבינו גרשום

ש עבירות כחבי
תה פרשה התשפט
שפט: ומאי ניהו
ז (דכתיב^ג) פן
חיתון ועשייתם פסל
ור^ד כל מקום שנאמר
חתה אינו אלא דבר
ה וע"ז. ע"א. מאי
הו ע"ז כלומר כשהוא
הני תרי ע"ז
דים וכתיים ומנל
י קרא כי שתי רעות
מע ע"ז כתיב הכא
לא בטול מעשה

זקנה דלא רנני עליה
שהוא מטר הראשון:
זיל אילנות. דמשמע
ו אינו יורה אלא
כן אלא עד השלישית

לָהֶם בָּאוֹת בְּאֵת
 וְרָא וְקָדַר שְׁלֹחֹ
 כְּבוֹדוֹ בְּלֹא יוֹעִיל:
 וְיָמִי כִי תִמְלֹכְתִּי אֶת
 אֱלֹהֵי אֲבוֹתַי (ה) בְּמִשְׁכָּן
 יִשְׁמַע הָיִד וְאֶשְׁרִים
 אֱלֹהֵי אֲבוֹתַי (ו) עַל כֵּן
 יִשְׁמַע אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 מִמְּחִיד: (י) וְיִשְׁמַע (י) וְיִשְׁמַע

תורה אור השלם (א) ב' שלום תעז עשה עמי אתי עקוב בקרב מים חיים
 נשקרים אומר: אל ידע תפוס: (דברים י"ב א) ב' עקוב מים חיים
 (התבוננו מאד וראו לו חזקת הענין) התיימר ידע אריתם ואלו ידעו (א) ב' עקוב מים
 חיים (דברים י"ב א) ודע כאשר זכו שמואל וישם את בניו שופטים לישוא: (שמואל א' י"ג א)
 שואל ללמד ב' שם מאחר את דבר אל הקים את שמואל וישם אל ב' את הלחלה
 ואלו בכתבי שמואל וישם את שמואל אל קרואם אל (דברים י"ב א) ואלו ענין
 אומר אתי שמואל וישם מונחה תחת האשל בקרב ומתוך כדו וכל שדדו גזבים עשיו
 חצבת בנביאים הנהגים באמר ב' ומשפך דם ראצ: (דברים י"ב א) ואחל את ארץ
 שמואל יקרא אל דע מושפך מדחוק ואלו נדעך מארץ שם עקב ושקם

והיה שמואל ויהי אתי בניו בכתבי: (שמואל א' י"ג א) ויהיה שמואל ויהי אתי בניו בכתבי: (שמואל א' י"ג א) ויהיה שמואל ויהי אתי בניו בכתבי: (שמואל א' י"ג א)

"כתוב בזה", ובאמת הוא מותר דהא
 בסתורא אפי' יומא יתיר ע"ז דמכיר
 (שולחן ערוך: **צ** ציל (במנ' וכו'))
 דמא שיהו וכוזכור ב' יב' **ז** כמתי
 ידעו שיהו דמתיי' ארבע דנצטעק
 [שם] (לילין), וכן ליהו כמתי, וכן
 ד' ואי' "במזכור את שמה" למה ל'
 אפי' אפי' שיהו וכו' "שמה" אפי'
 מהוהו לא ידעו פירושו ושיבשהו,
 ע"פ מדרש **פ** פ"ה ב"ש' שבט'
 וזהו יהושע **נ** נח' הוא: **צ** ציל'
 שבט': **מ** ציל' חמישי **ש** שבת':
 כן כ' ע"כ: **נ** נח' כול'

יִלְיָה "כִּי שָׁמַעְתִּי עֲדוֹת וְכִי בָּאוֹת נִשְׁמָעִים
 אֶת עֵסֶק קִרְיָהּ מִשְׁמַע קֶצֶת מִרְשָׁה שֶׁן
 הַיִּשְׁמָעִי בְּחֵא' (דָּקֶס) וְעַי' הָיָה אֶת
 [ג] צִלְ (כְּבוֹד) (לִמְלִיךְ) וְעַי' מִנְחָה שֶׁ בִּי
 הָיָה לְשִׁמְעוֹן וְזֶכַּר אֶת הַלֵּלִי' (לִמְלִיךְ)
 [ד] צִלְ (וִינָה) (לִמְלִיךְ) : א' הָיָה בְּמִלְכּוֹ
 שֶׁן אֶת הַלֵּל הַזֶּה וְאִמְרוּ רַחֵם רַחֵם
 יִלְיָה חֵבֶת "בְּשִׁמְעוֹ" הַנִּיחִים אֶת הַקִּדְוָה
 יִתֵּה מִמֶּנּוּ שְׁמֵם מְכִיב אֹהֶל וּבְדִסְמוֹס
 (דָּקֶס) : [ד] צִלְ מִתָּה (רַחֵם) (לִמְלִיךְ)
 מִתֵּה בְּתוֹרָה (בְּחֵא'עִם) : א' בְּשִׁמְעוֹ
 שְׁבַע : צִלְ לֵאמֹר שְׁבַע : א' בְּחֵא'עִם
 שְׁבַע : צִלְ לֵאמֹר שְׁבַע : א' בְּחֵא'עִם
 שְׁבַע : צִלְ לֵאמֹר שְׁבַע : א' בְּחֵא'עִם

הנהגות וצינים [ח] בכח
בהאי
עברו רש"י כתיים וכו', ועי'
כתיים (אשרשי), וכו"ה בכתי'
נוסף את שאלו **צמיר** וגו' ו
שמואל והתפלל ע"ז (דקס):
עיקר דליג' לה דהא לפרוש
(גבורת ארי): [ז] ברוך הדפוס
עבודת עובדין אלש' והיא פ'
ועפ"ז תבין דברי הב"ח כהו'
[ט] הנצי"ל זו היא מיתה דה'
אפרש"י (גליון) וכו"ה בתוס'
[י] וכו"ה בכתי' וכו"ה להרא'

ההיא, ושם⁶¹ אבאר זה בעז"י. איש אשר כבדתו ברך אותם. והלא כבר הזכיר: ויברך אותם. על דרך הפשט: ויברך אותם, אמר בכלל, איש אשר כבדתו ברך אותם, בפרט. או יאמר: ויברך אותם, לשעה, ברך אותם, לדורות. ועל דרך המדרש⁶²: לפי שנתן ליהודה גבורתו של אריה, ולנפתלי קלותו של איל, ולבנימין חטיפתו של זאב, יכול שלא כללן בכל הברכות, ת"ל: ברך אותם. ועל דרך הקבלה: איש אשר כבדתו ברך אותם, שנים עשר שבטים הם דוגמת י"ב צנורות של מעלה, ועליהם רמז דוד כשאמר: ששם עלו שבטים שבטי יה⁶³, הזכיר ל"שבטים" על י"ב של מעלה, ו"שבטי יה" על י"ב של מטה, החתומים יו"ד ה"א בראש ובסוף, הראובני⁶⁴ והשמעוני⁶⁵, וזהו שאמר: איש אשר כבדתו ברך אותם, כבדתם של מעלה ברך אותם למטה*.

(לג) ויגוע ויאסף אל עמיו. ולא הזכיר בו מיתה, ודרו"ל⁶⁶: יעקב אבינו לא מת. והנה הפרשה הזאת מעידה שמת⁶⁷, וכי חנטו אותו מצריים ובכו אותו שבעים יום, ואחר כך קברוהו בניו במערת המכפלה מקום קבורת אבותיו. אבל פירוש "לא מת" לא טעם טעם מיתה. או יהיה ענין "לא מת" כי נפשו של יעקב היה מרחפת על גופו תמיד לתוקף קדושתו, כי שאר נפשות הצדיקים שאינם במדרגת הקדושה כמוהו חוזרות לשרשן ולעקרן וכיון שעלו לא ירדו, אבל יעקב, לקדושת גופו ומעלתו, היתה נפשו עולה ויורדת, והכח הגדול הזה אינו נמצא רק לקדושים אשר בארץ⁶⁸, יחידי הדורות, כגון רבינו הקדוש, ומזה דרו"ל בכתובות פרק הנושא⁶⁹: כל בי שמשי* היה אתי לביתיה, יומא חד אתיא שבכותיה וקא קריא אבבא, אמרה לה אמתיה: שתיקי דרבינו יתיב. כששמע רבי תו לא אתא, שלא להוציא לעז על הצדיקים הראשונים, כלומר שחזרה נשמתם לשרשה ולא הגיעו אל המעלה הזאת להיות להם כח גדול כל כך כמו רבינו הקדוש. וכל שכן ביעקב אבינו שנתקדש בשלש קדושות: בקדושת אברהם שנתקדש במצות מילה קודם שיוולד יצחק, ובקדושת יצחק שנתקדש בעקדה על גבי המזבח להיות עולה תמימה, ובקדושת עצמו שהוא שלישי לאבות תשלום המרכבה ולא היה בזרעו שום פסול. ומטעם זה נראה לומר שנקרא הקב"ה על שמו: קדוש יעקב⁷⁰, ולא מצאנו: קדוש אברהם, קדוש יצחק, ועל דרך הקבלה: יעקב אבינו לא מת, שלא היתה מדתו כענין שאר מדות הקצוות שהן גורמות ההפכים, ובאור זה: כי מדתו הוא המכריע*, ואע"פ שהוא כלול מכל המדות ומקבל מהן בעבור שהוא עולה דרך סלולה עד ראשית הראשית שהוא מקור החיים, על כן אמרו ביעקב לא מת, ולא אמרו כן על אברהם ויצחק, לפי שהן מדות הקצוות לימין ולשמאל הגורמות ההפכים, ולפיכך יעקב אבינו לא מת, אך נשאר קיים בגוף ובנפש,

61 עיין בדברי רבינו פרשת ברכה לג, ה: וע"ד הקבלה ויהי בישורון מלך וכו'. 62 ב"ר צט, ד. והובא ברש"י. 63 תהלים קכב, ד. 64 במדבר כו, ז. 65 שם יד. 66 תענית ה, ב. — והובא ברש"י. 67 עיין רמב"ז פסוק לג (עמ' רעהו) שמרומי שם כל הענין, ורבינו הוסיף עליו ביאור. 68 ע"פ תהלים טז, ג. 69 כתובות קג, ב. 70 ישעי' כט, כג.

פטר אשתו ובני ביתו בקידוש בערב שבת והיה מתראה בבגדי החמודות שהיה נוהג ללבוש בשבת, ובשביל כבוד שבת היה מברך, אע"פ שהמתים חפשים מכל המצות, כיון שנעשה לו נס וזכה לכך הרי הוא כחי לכל דבריו. המכריע. שמדתו של יעקב הוא הקו האמצעי המתנשא לכל לראש ושואב השפע והחיים ממקורו, שהוא ראשית חכמה, והחכמה תחיה, וכתוב ימותו ולא בחכמה (האורח בישראל).

ויחי טז). ועיין לעיל מט, א. כבדתם של מעלה וכו'. בזהר ויחי (רמח, א): מאי כבדתו, אלא כבדתו בת זוגו, וע"ש כל הענין. (לג) כל בי שמשי וכו'. כל ערב שבת היה בא לביתו (לפטר אשתו ובני ביתו בקידוש). יום אחד באה שכנה וקראה על הפתח, אמרה לה שפחתו: שתקי, דרבי יושב, כששמע רבי שוב לא בא, שלא להוציא לעז וכו'. — לשון הציוני (כח, א): ומעשה דרבינו הקדוש שהיה

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) [ב"ב יב: וס"ג] (ב) [תוספתא פרק י"א] (ג) [לעיל נב: ד] [סס מד:י] (ד) יצמות סו: קטנה כא: ב"ב קמ"ג, (ו) ע"י תוס' טרטה כא: ד"ה יתומים, (ז) [ע"ין פירש"י בענין ד' ה: ד"ה נקטין], (ח) [תוספתא פ"ב ב"ב קמ"ד:י], (ט) משלי יב יח דמים כב ערובין סד: (י) ב"ב פד: (כ) פסחים לט: (ל) מנחם מנח, (מ) ב"מ קה: (נ) פסחים כב: (ס) [וע"י רש"י שנה פו: ד"ה ולעטלו וכו'] וע"פ רש"י טענת כה, ד"ה כי משמח: (ע) ע"י לעיל ד ע"א, (פ) [וע"פ תוס' ב"ב קמ"ד:י].

הנהגות הב"ח

(א) ת"ד"ה ולא אמרין כו: טחון וזין טחון ואותריב אפי' לא הוה:

גליון הש"ס

גמי את אביך זו אשת אביך. ע"י כבורה דף ו' ע"א תוס' ד"ה ור"ש: שם ה"ם בוחיים. ע"י רש"י"ס ב"ב דף קל"ג ע"ב ד"ה ואשה אלל בני הפעל וי"ע ל': **שם ב"ב בו שמישי הוזה אתו לביתיה.** והוסי' נראה **בבבגי ממדות שהיה לנפש נשמה ופוסטק את רעים נקדוה היום ולא נשאל מחיים שהם תפסים ממלות כי לדיקים חיים ופוטרים נקיפות.** ספר **תפסים סי' (תתשכ"ו)** **[תתשכ"ט:]** שם **לחבמי ישרא' אני צריך.** ע"י מנחם רבה פ' ויחי:

תורה אור השלם

(א) **פבר את אביך ואת אפך למען ארצו.** ויקוד על הארצה אשר ה' אלקיך נתן לך: [שמות ב' יב]

הנהגות וצייונים

(א) צ"ל **שנשתמשה**, וכן להלן (רש"י, וכו'): בכמה ראשונים וכת"י: [ב] [בב"י יו"ד ט"ס ר"מ איתא על נכון בזה"ל את אביך לרבות אשת אביך את אמך לרבות בעל אמך וי"ו יתירה דואת אמך לרבות אחיך הגדול (גליון: ג] צ"ל באותו, וכן בספרך באותן שאצלי (דפ"ר): [ד] הד"א (באה"מ, וכו' בר"ן): [ה] ברש"י שבר"ף נוסף ברוב: [ו] צ"ל ומשתכרין (כח"ס: ו] נדצ"ל **בצי** (באה"מ): [ח] נדצ"ל רע"ב (באה"מ): [ט] צ"ל **שיפוצא** (דפ"ר): [י] ובמהרש"ל שם יישב הקריא (רש"י):

ליקוטי רש"י

מדת סדום. דאפילו מרד לא חסר ביה לא מהני לחכמה וכו' מדת סדום, של שני נעירובין (טט). מדת סדום כדחתן (אטם פ"ה מ"י) האומר

שני של שני שלך וזו מדת ציונות ויש אומרים וזו מדת סדום (רשב"ם ב"ב קסח). כל ימי משך אלמנטיך [ולעיל נב:]. כל הימים שזהיה נגזרת באלמנטיך לאחר מיתותיך הן קצנתי ל"א כל יומי מיגד ארמנטיך כל הימים שתמשך אלמנטיך [רש"י מה"ק משימ"ק לעיל שם]. בביתו **ולא בבקתי**. אס יט לו בית כוסין את היורשין לתת לה מדור לפי סדרה ואין יכולין לומר לה לבי צינת אביך ואני זקן אחרך שם אכל אין לו בית אלא ביקתא בעלמא לריף צר וקטן ולשון ביקתא כי עקתא (שבת דף עז:י) יכולין לומר לבי מאלנטי דלת חתא יתבא צינתי כחך כחך ואל בצינתי. אכל מונוי אית לה, צינת אביך מנכסי ולא אמרינן כיון דלא קרינן בה ואת חתא יתבא צינתי לא קרינן בה וממונא מנכסי ורב יוסף צינתי יתבאל דרש דחקון לתכחש צינתי חרי וזמני ואת חתא יתבא צינתי כל ימי מיגד ארמנלנטיך צינתי [לעיל נה]. שאניה יכולה לטוף את היתומים לבנות לה מדור קטן בפני עממה כי עקתא בית קטן וכו'. אכל מונוי אית לה, אי אית לה ביקתא לדידה שנפלה לה מיתוסה על היתומים להביל את אס את אלנטי יש לך מונוות כו' ומפרש טעמא שגרתה הבית מיתבה לפיכך נראה צעניו אבא יסילין הורשים לומר לה אס את אלנטי יש לך מונוות כו' ומפרש טעמא שגרתה הבית מיתבה לפיכך נראה צעניו כן צינתי ולא צינת עקתי צינת גדול וכתב עומדת היא עממה גדול אס יש [לסח] בית צר וקטן הרשות צידס להוציאה מעליהם ולהורישם אכל מונוי יכיר לה כלל מקום שהיא שגריי הס אין מניחין אותה לדור [רש"י מה"ק לעיל שם]. [המשך בב"ב]

מאי למקום שאמה. דקתני מילתא פסיקתא ש"מ כל צח אלל האס:

דאוגר ליה ריחיא לחבריה לחזניה. לא התנה שוכר לתת מעות למשכיר אלא שיטחון לו למונוות ציתו בשכרו: **לסוף איעתר.** משכיר:

ובין ריחיא וחמרא. לטחון צה מונוות ציתו: אחד זנה ואחד גותל ל

מאי למקום שאמה שמעת מינה בת אצל האם לא שנא גדולה ולא שנא קטנה: לא יאמרו שניהם וכו'. *ההוא גברא דאוגר ליה ריחיא לחבריה לטחניה לסוף איעתר ובין ריחיא וחמרא אמר ליה עד האינדא הוה טחנינא גבך השתא הב לי אנרא א"ל מיטחון טחנינא לך סבר רבינא למימר היינו מתנייתין לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחד אלא אחד זנה ואחד גותל ל^ה דמי מונוות א"ל רב עוירא מי דמי התם חד כריסא אית לה תרתי כריסתא לית לה הכא מצי א"ל טחון וזבין טחון ואותיב י² ולא אמרן אלא דלית ליה טחנינא לריחיא אבל אית ליה טחנינא לריחיא כגון זו ⁶ כופין אותו על מדת סדום: **מתני'** אלמנה שאמרה אי אפשי לזוז מבית בעלי אין היורשין יכולין לומר לה לכי לבית אביך ואנו זנין אותך אלא זנין אותה ונותנין לה מדור לפי כבורה י אמרה אי אפשי לזוז מבית אבא יכולין היורשין לומר לה אם את אצלנו יש לך מונוות ואם אין את אצלנו אין לך מונוות אם היתה טוענת מפני שהיא

הנושא את האשה פרק שנים עשר כתובות קג.

ולא אמרן אלא דלית ליה טחניה לריחיא. חימה הואיל והאי עובדא דלית טחניה לייחיא אמאי אלטנריך רב עוירא למימר התם תרי כריסתא לית לה הכא טחון וזנין (ה) אפי' לא הוה משכח משכיר למיטחון ומיזנן דהוה חד כריסא לא הוה דמי למתני דצמתנימין ליכא פסידא דצעל כי יהיב לה דמי מונוות

ממה שהיה נותן מונוות עצמן אצל השוכר אית ליה פסידא אס יתן שכר הטחניה שהרי אינו מוצא לטחון ומכיסו יטערך לפרוע ולאמר רצי דצלאו האי טעמא דטחון וזנין טחון ואותיב הוה מזי לבטולי המקח שלא יטערך ליתן לו אגרא הואיל ואית ליה פסידא אצל מ"מ המשכיר יאמר כמו כן לדידי אית לי פסידא שכר ריחיא שלי ויכול לצטל המקח קודם הזמן ונהי דשוכר לא יטערך ליתן לו שכר מכיסו אצל לעכב הריחים עד זמן שהתנו ציניהן לא יוכל השוכר הואיל ומשכיר אית ליה פסידא אצל השתא דמני'¹ למימר ליה טחון וזנין טחון ואותיב ולית לך פסידא על¹ כורחך תניס לי הריחים עד הזמן שהכי לי הוה פסידא ולך אין פסידא: **ה"ג** שיפצא² מאי. ושם דבר הוא כלומר מהו שמשפץ וכן פי' ר"ח: **ברכת הבית ברובה.** פי' ר"ח כגון הא דלמרינן (שנה דף קנב.) נר לאחד נר למאה וכן כל כהאי גוונא אין נותנין³:

ילדה והן ילדים זנין אותה והיא בבית אביה: **גמ'** יתנו רבנן ⁴ משתמשת במדור כדרך שמשתמשת⁵ בחיי בעלה בעבדים ושפחות כדרך שמשתמשת בחיי בעלה בכרים וכסתות כדרך שמשתמשת בחיי בעלה בכלי כסף ובכלי זהב כדרך שמשתמשת בחיי בעלה שכן כתב לה ⁶ ואת תהא יתבת בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מגר ארמלותיך בביתי תני ⁷ רב יוסף יבביתי ולא בבקתי אמר רב נחמן יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ"ש מדרבי אסי א"ר יוחנן ⁸ דא"ר אסי אמר ר' יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו התם לא משתעבדי לה מחיים⁹ הכא משתעבדי לה מחיים אמר אביי ¹⁰ נקיטינן מדור אלמנה שנפל אין היורשין חייבין לבנותו תניא גמי הכי מ"מדור אלמנה שנפל אין היורשין חייבין לבנותו ולא אלא אפילו היא אומרת הניחוני ואבננו משלי אין שומעין לה בעי אביי ישיפצה מאי תיקו: אמרה אי אפשי: וליתבו לה כי יתבה התם מסייע ליה לרב הונא דאמר רב הונא ¹¹ ברכת הבית ברובה וליתבו לה לפי ברכת הבית ה"נ אמר רב הונא לשון חכמים ברכה לשון חכמים עושר ¹² לשון חכמים מרפא ברכה הא דאמרן עושר דתנן המוכר פירות לחבירו משך ולא מדד קנה מדד ולא משך לא קנה ואם היה פקח שוכר את מקומו מרפא דתנן ¹³ לא ילעום אדם חטין ויניח על גבי מכתו בפסח מפני שמחמיצות ת"ר בשעת פטירתו של רבי אמר לבני אני צריך נכנסו בניו אצלו אמר להם הוזהרו בכבוד אמכם נר יהא דלוק במקומו שולחן יהא ערוך במקומו מטה תהא מוצעת במקומה יוסף חפני שמעון אפרתי הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי: הוזהרו בכבוד אמכם: דאורייתא היא דכתיב ¹⁴ כבד את אביך ואת אמך אשת אב הואי אשת אב גמי דאורייתא היא דתניא י"כבד את אביך ואת אמך * את אביך זו אשת אביך ואת אמך זו בעל אמך ¹⁵ וי"ו יתירה לרבות את¹⁶ אחיך הגדול * הני מילי ימחיים אבל לאחר מיתה לא: נר יהא דלוק במקומו שולחן יהא ערוך במקומו מטה תהא מוצעת במקומה: **מאי טעמא * כל בי שמישי הוה אתי לביתיה** **ההוא בי שמישא אתאי שנבתא קא קריה אבבא אמרה אמתיה שתיקו דרבי יחיב כיון דשמע שוב לא אתא שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים:** יוסף חפני שמעון אפרתי הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי: סבור מינה בהדין עלמא הוא דקאמר כיון דחזו דקדים ערסייהו לערסיה אמרי שמע מינה לההוא עלמא הוא דקאמר והאי דאמר הכי דלא לימרו מילתא הואי להו ועד האינדא גמי זכותו דרבי הוא דאהניא להו אמר להן * לחכמי ישראל אני צריך נכנסו אצלו חכמי ישראל ¹⁷ אמר להן אל תספדוני בעיירות והושיבו

(א) מדר"י אר"י דאר"י אר"י יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים מה שמכרו מכרו התם לא תפיס מחיים הכא תפיס מחיים: אמר אביי נקטינן מדור אלמנה שנפל אין היורשים חייבים לבנותו. פי' שביט זה שיעבד לה כיו' שהוא קיים ולא יותר. תניא גמי הכי מדור אלמנה שנפל אין היורשים חייבים לבנותו ולא עוד אלא היא אומרת וניחוי לא ואני אבננו משלי אין שומעים לה. פירוש דכיון דנפל פקע שיעבורה: בעי אביי **שפצה מאי**. פי' שרונה לשפץ ולהחזיק (הבדק) [הבית] שלא יפול מהו. תיקו. וכל תיקו דממונא לקולא אצל המחזיק הלכך אינה רשאי לשפץ אלא יפול ויפקע שיעבורה (לפי פתרון הגאון הבית עומד בחזקת היתומים לפיכך אין האשה יכולה לשפץ אבל הרוב פי' שהבית הוא בחזקת אלמנה ויכולה לשפץ): אמרה אי אפשי לזוז מב"א וכו' וליתבו לה כי יתבו התם מסייע ליה לר"ה. **דאר"ה ברכת הבית ברובה.** פי' ברוב בי"א מתמעטת הוצאה שיותר צריך אדם יחידי למונוותיו ממה שצריך אם יתחבר עם אחרים. וליתבו לה לפי ברכת הבית אח"י והא דתני אין לה מונוות הצריכים ליחיד אבל כפי שצריך לפי רוב בני הבית יתבו לה: חשק שלמה על תוס' ר"ד

(א) לפענו בגמ' הניסא אר"א אמר ר"י יתומים שקדמו וכו' הסם לא משתעבדי לה ממים כהל משתעבדי לה מחיים וגירסת רעט הסם לא תפיס מחיים ז"ל.

עין משפט
נר מצוה

יג א ב מ"י פ"ו מהל' שפירות הלכה ח טור ש"ע ח"מ סימן שית: דף ג מ"י פ"ח מהלכות ארסות הלכה ד סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סי' דל סעיף ו:

פו ד מ"י שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף א: פז ה מ"י שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג: יו ד מ"י שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ד: יח ז מ"י פ"ט שם הל' יט סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סימן קיב סעיף יד: יש ה ב מ"י פ"ח שם הלכה ג טוש"ע שם סימן דל סעיף ג:

כ י מ"י פ"ג מהלכות מכירה הלכה ו סמג עשין סב טוש"ע ח"מ סימן קלח סעיף ה: כא ב מ"י פ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה יט סמג לאוין עט טוש"ע א"ח סימן סטו סעיף א: כב ב מ"י פ"ו מהלכות ממרים הל' טו סמג עשין קיב טוש"ע י"ד סי' רמ סעיף כא:

כג ב מ"י שם טוש"ע שם סעיף כב:

כד ג מ"י שם טוש"ע שם סעיף כא:

תוספות רי"ד

וכן לא יאמרו שניהם וכו': ההוא גברא דאוגרי ריחיא לחבריה לטחניה. פי' שיתחין בו בשכרם כל מה שצריך לו לביתו לסוף איעתר ובין ריחיא וחמרא א"ל עד האינדא הוה טחנינא גבך השתא הב לי אנרא דטחניה סבר רבינא למימר היינו מתני' דתנן אחד זנה ואחד גותל לה דמי מונוות א"ל ר"ע מי דמי התם תרא כריסא אית לה תרי כריסתא לית לה, אבל הכא מצי א"ל טחון וזבין [טחון] ואותיב. פי' באותו שקנית חטחון בשכרה לאחרים ובאותו שהשכרת חטחון ותותיב (כריסן) [בביתך] כפי התנאי וה"מ היכא דלא שכיחא טחניה לריחיא אכל היכא דשכיחא טחניה לריחיא כגון זה כופין על מדת סדום: **מתני'** אלמנה שאמרה אי אפשי לזוז מבית בעלי אין היורשים יכולים לומר לה לכי לבית אביך ואנו זנים אותך אלא זנים אותה ונותנים לי מדור לפי כבורה אמרה אי אפשי לזוז מבית אבא יכולים היורשים לומר לה אם את אצלנו י"ל מונוות אי אין את אצלנו א"ל מונוות ואם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והן ילדים זנין אותה והיא בבית אביה: תנינא להא דת"ר משתמשת במדור [כדרך] שנשתמשה בחיי בעלה בכרים וכסתות כדרך שנשתמשה בחיי בעלה שכן כתב לה. כל ימי מיגד אלמנתיך בביתי [ונאת תהא יתבא וכו']: תני ר"י בביתי ולא בבקתי. פי' אם הבית צר ודחוק שא"י להשתמש עם היתומים ואין לה מדור דאדעתא דמפקא להו לדלותא לא כתב לה. אמר ר"י יתומים שקדמו ומכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ"ש

אופן רמז

תורה מ', בסוד ויהי שם עם ה' ארבעים יום.
 - בשם כ"ג, רמז הקבין של מקוה כזה, כ'
 פעמים ו', עולה ק"ך. וכן ו' פעמים כ', הרי
 ר"ם. - סוד תמונת ה' יביט. - כשקבלו התורה,
 היו דומין לחיות שבמרכבה. סוד החיות רצו"א
 על ידי צוריא"ל, ושוב על ידי מטט"רון, שהם
 עולים הכי. ב' יחד, עולה תור"ה. - סוד חזרו
 לאחוריהם י"ב מיל על כל דיבור, שהם ר"מ
 מיל. - סוד משה בן עמר"ם, שהיו ישראל ד'
 פעמים ס' רבוא, מנין ר"ם. - הויה, עולה
 תתק"ם. - סוד ויתן להם ארצות גוים וגומר.
 כח מעשיו הגיד לעמו. - ג' פעמים מ' היה
 משה בהר, לקביל ג' עולמות בריאה יצירה
 עשייה, שהם סוד נפש רוח נשמה, כל אחת
 היה צריך לטבול בתתק"ם לוגין, בסוד נהר
 דינור וגומר. - נו"ר דלי"ק, בגימטריא ת'. סוד
 ת' פרסה של ארץ ישראל, מהלך מ' יום. -
 רב לך, שנותיו היו ק"כ, שהם ג' פעמים מ'.
 - טעם אחר על ק"ך יום שהיה בהר. - סוד
 שקולה המשכן כמעשה שמים וארץ. - לסכות
 הלכו ק"ך אלפים אמה. - במתן תורה באו ק"ך
 רבוא מלאכי ח':

אופן רמז

רצה לתקן שיהיה כל אחד מישראל עולם
 מלא, כמו שיהיה לעתיד לבא. - סוד
 ואלה המלכים אשר מלכו וגומר, שהיו ס' רבוא
 שברים, וכל שבר כלול מס' רבוא ניצוצות
 ונשמות. - ס' רבוא אותיות בתורה, וכל אות
 כלול מס' רבוא. וכן ישראל, וזה נרמז בשם
 ישראל, בסוד כל איש ישראל. וזה סוד רו"ל
 כל המקיים נפש אחת וכו'. - בשם אנכרהם
 הראה ה' ענין ס' רבוא, וגם ק"ך רבוא. - סוד
 וישר אל מלאך, בשם יעקב תקועין ג' שמות
 שלו, ישרון, ישראל, אל. שהם לקביל ד' עולמות.

רצה לתקן תורה שבעל פה בארץ ישראל,
 שהוא מהלך מ' יום. - סוד באר שבע.
 - משנה תורה, סוד תורה שבעל פה, ושמה
 משנה מוכיח עלה. ולכן קיבלו זאת אחר מ'
 שנה. - סוד ויהי יצחק בן ארבעים שנה "בקחתו
 את" ^{אֶתְרָבְקָה} ר"ת באר. - יצחק, סוד תורה
 שבכתב. רבקה, שבעל פה. - מ' יום בהר. מ'
 דורות ממשה עד רבי. - תורה שבעל פה פתח
 במ', וסיים במ'. - משה קיבל תורה מסיני במ'.
 - מן ואתחנן, עד והלבנון, מ' תיבות. - נ"א,
 "נתן" אבות. - אנונינוס ורבי, הם גלגול עשו
 ויעקב, בסוד שני גיים בכטנך, (בסוד קרי עליה
 ויחי יעקב וגומר, ויחי יהודה בציפורי וכו'). סוד
 ויאמר ה' לה. - סוד ששים המה מלכות, נקראת
 תורה שבעל פה. [ושמונים פלגשים], על שחותם
 שלה הוא מנין פ'. - וסוד שפתח משנה תורה
 אלה הדברים:

אופן רמז

רצה לתקן שיעור מקוה, שהם ר"מ קבין,
 תרמ"ח טפחים, תתק"ם לוגין. - הלחות
 משקלם מ' סאה, כסאה ו' קבין, ובקב ד' לוגין.
 לכן היה משה בהר מ' יום, שנחלק כל יום על
 ד' עתים, בכל עת ו' שעות. במ' יום יש תתק"ם
 שעות. תורה שבעל פה למד בתתק"ם שעות.
 - הולד נוצר בתתק"ם שעות. - וכן ארץ ישראל.
 - סוד תורת חכם מקור חיים. - מתניתין,
 בגמטריא תתק"ם. - (מחנות של לילית ומחלת,
 שהם מנין לילית מחל"ת והם עצמם עולה
 תתק"ם. - אותו יום שיוציא ה' חמה מנרתיקה,
 יהיה ארוך תתק"ם שעות). - סוד מקוה ישראל
 הויה, ב' ההין של שם, אחת צורתה ד"ו, ואחת
 ד"י. סוד ד"ודי ל"י. שהם סוד כ"ד תכשימי
 כלה. - והייתם ל"י סגלה. ויקחו ל"י תרומה,

ויהי בנסעים מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם.

(י"א, ב')

„וידע בנסעים מקדם” — אמר ר' אלעזר בר' שמעון: הסיעו עצמן מקדמונו של עולם. אמרו, אי אפשר (איננו רוצים) לא בו ולא באלהותו. (בראשית רבה ל"ח, ז')

ויאמרו הבה נבנה-לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה-לנו שם, פן-נפוצ על-פני כל-הארץ.

(י"א, ד')

„ונעשה לנו שם” — אחד מוותיקי החסידים בא לאדמו"ר ר' חנוך מאלכסנדר ואמר לו: על יצר הרע התגברתי ברוך השם והייתי רוצה להתנהג בחסידות. הצטחק הרבי מאלכסנדר: לו היה לך כוח היית חוטא, היצר הרע רק עבר מ„תאוה” ל„כבוד”. וזה הפירוש: „ונגד זקניו — כבוד”, מה שעומד נגד הזקנים, מה שמפריע ומונע מהם את השלימות זו התאוה לכבוד. היצר הרע אינו סר מן האדם עד הרגע האחרון.

★

אדמו"ר ר' וואלף מסטריקוב ישב פעם בגסיסתו של אחד מזקני חסידי קוצק. הרכין עצמו ר' וואלף ושאלו: „ישראל, האם היצר הרע עדיין שולט בך?” — „כן” — נענה הזקן בראשו — הוא משדל אותי שאגיד „שמע ישראל”, כדי שיאמרו אחרי: „בשמתו של הצדיק יצאה בטהרה, באחד”.

(הרב י. שמחוני — עיטורי תורה)

★

מאלף הוא, שהגאון המופלא רבי יונתן איבשיץ, שחי לפני כמאתיים שנה, שנים רבות לפני ז'ול ורן, מדבר בספרו „תפארת יהונתן” על האפשרות של טיסה לחלל, ועל שיגור קליע מתותח, בצורת טיל, שיגיע עד לירח. הוא מביע אגב את הדעה, שאמנם זו היתה כוונתו של דור ההפלגה, ושזו המשמעות של „הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים”. וכך, בקיצורים, דבריו:

וכבר ניסו אינג'ינרים לירות כדור על ידי אבק שריפה לעשות, שהכדור ילך מעלה מעלה, והשגיוחו שלא ירד הכדור כלל למטה, ושפטו, שהכדור עלה מן האוויר העכור ואם כך, שאפשר להביא כלי מעופף למעלה מן האוויר העכור ויוכל ללכת ברוח מעלה מעלה עד כדור הירח... וכבר חיברו בזה חיבורים איך לעשות ספינה כזו למעלה מהאוויר העכור. וזאת היתה כוונת דור ההפלגה, שביקשו לקבוע מושבם בכדור הירח, ששם יהיו